

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Talouskriisien vaikutus populismin nousuun Pohjoismaissa

Taloustieteen
kandidaatintutkielma

Laatija:
Julia Rintala

Ohjaaja:
VTT Kim Ristolainen

10.4.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Taloustiede

Tekijä: Julia Rintala

Otsikko: Taluskriisien vaikutus populismin nousuun Pohjoismaissa

Ohjaaja: VTT Kim Ristolainen

Sivumäärä: 36 sivua

Päivämäärä: 10.4.2025

Populismin kannatus on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla sekä kansainvälisesti että Pohjoismaissa. Keskeisiksi tekijöiksi on esitetty taluskuria ja työttömyyttä, automaatiota ja globalisaatiota, kulttuuria ja asenteita sekä sosiaalista mediaa ja internetiä. Taloustieteen tutkimuksissa on erimielisyyksiä taloudellisten ja ei-taloudellisten tekijöiden vaikutusten suuruudesta populismin kannatuksen nousussa. Taluskriisien on havaittu lisäävän populismin kannatusta, mutta taluskriisien seuraukset ovat vaihdelleet sekä valtio- että kriisikohtaisesti.

Tutkielmassa tarkastellaan populismin nousuun vaikuttavia syitä kirjallisuuskatsauksena. Lisäksi käsitellään taluskriisien vaikutusta empiiristen tutkimusten perusteella. Empiiriset esimerkit käsittelevät 1990-luvun lamaa, finanssi- ja velkakriisiä sekä koronapandemiaa. Tutkielmassa vertaillaan kansainvälisten tutkimusten tuloksia ja Pohjoismaissa tapahtunutta populismin kannatuksen nousua. Vertailun perusteella esitetään johtopäätökset pohjoismaisen populismin noususta.

Tutkimusten perustella samat tekijät ovat vaikuttaneet pohjoismaiseen ja kansainväliseen populismin nousuun. Lähdekirjallisuudessa keskeisimmäksi tekijäksi on esitetty taloudellisten ja ei-taloudellisten tyytyväisyyteen vaikuttavien tekijöiden muutosta. Empiiristen havaintojen perusteella vaikuttaa, että Pohjoismaissa maahanmuuttokriittisyys on ollut keskeinen syy populismin nousussa, vaikka tutkimuksissa on enimmäkseen korostettu taloudellisia tekijöitä.

Avainsanat: taluskriisi, populismi, Pohjoismaat

SISÄLLYS

1	Johdanto	6
2	Populismin nousun syyt	8
	2.1 Talouskuri ja työttömyys	8
	2.2 Automaatio ja globalisaatio	9
	2.3 Kulttuuri ja asenteet	12
	2.4 Sosiaalinen media ja internet	14
3	Talouskriisit	16
	3.1 1990-luvun lama	16
	3.2 Finanssi- ja velkakriisi	18
	3.3 Koronakriisi	21
4	Pohjoismaat	24
	4.1 Pohjoismaisen populismin historia	24
	4.2 Pohjoismaiden erityispiirteet	26
5	Johtopäätökset	29
	Lähteet	31

KUVIOT

- Kuvio 1. Oikeistopopulistipuolueiden saamat paikat prosentuaalisesti Pohjoismaiden parlamenteissa vuosina 2003–2023. (Statistics Denmark; Statistics Iceland; Statistics Norway; Tilastokeskus; Statistics Sweden.) 25
- Kuvio 2. Työttömyysprosentti Pohjoismaissa vuosina 2003–2023. (Eurostat 2024.) 27
- Kuvio 3. Velan ja BKT:n suhde Pohjoismaissa vuosina 2003–2023. (IMF 2023.) 28

1 Johdanto

Populismin nousu on ollut viime aikoina esillä laajasti mediassa kansainvälisesti. Tällä hetkellä maailmassa on historiallisen paljon populistisia hallintoja. Aihetta käsittelevien tieteellisten tutkimusten määrä on kasvanut merkittävästi vuoden 2016 jälkeen. Populismin nousu on puhututtanut myös Pohjoismaissa, kun populistipuolueiden kannatusmäärät ovat nousseet merkittävästi. Pohjoismaissakin sosiaaliturvaa on leikattu ja tuloerot ovat kasvaneet, mitä on pidetty syynä populismin nousuun.

Historiallisesti populismin kannatus on vaihdellut, ja se on noussut esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen, 1930-luvun laman aikaan sekä toisen maailmansodan kynnyksellä. Näille tapahtumille on yhteistä valtioiden heikko taloudellinen asema sekä ihmisten yleinen tyytymättömyys, mutta pelkästään tämän perusteella ei voida sanoa, että talouskriisit ovat syy populismin nousuun.

Populismi on laava käsite, jolle on monta määritelmää taloustieteen tutkimuksissa. Määritelmille on keskeistä, että populismi on poliittinen tyyli, jossa korostuu vastakkainasettelu rikkaan eliitin ja tavallisen kansan välillä. Vastakkainasettelua esiintyy myös ”meidän” ja ”muiden” välillä. Koska populististen puolueiden välillä on eroja, on vaikea muodostaa tarkkaa määritelmää.

Tyypillisesti oikeistopopulistit vastustavat varojen uudelleenjakoa ja vasemmistopopulistit kannattavat sitä. Monet oikeistopuolueet hyödyntävät kristillisiä arvoja, kun vasemmistopopulistit ovat usein sekulaarisempia. Molempien laitojen viestintä on usein aggressiivista, yksinkertaista ja siinä hyödynnetään sosiaalista mediaa. Muita populistille tyypillisiä vaaliteemoja ovat esimerkiksi tietyn moraalikäsitteen ja vahvan johtajan korostaminen. (Guriev – Papaoinnau 2022, 758–760.)

Oikeistopopulistien keskeiset vaaliteemat, kuten vallassa olevien poliitikkojen kritisointi ja epäluottamuksen korostaminen, tehoavat voimakkaammin elämäänsä tyytymättömiin äänestäjiin (Gyöngyösi – Verner 2022, 2475–2476). Äärioikeiston kannatus on yhtenäisempää kuin äärivasemmiston ja äänestäjät, jotka ovat tyytyväisiä elämäänsä äänestävät merkittävästi epätodennäköisemmin ääri-oikeistoa kuin elämäänsä tyytymättömät (Silva 2024).

Taloustieteen tutkimuksissa on todettu, että taloudellinen epävarmuus lisää merkittävästi populismin kannatusta. Funke ym. (2016) havaitsivat, että talouskriisien jälkeen oikeistopopulistien ääni-osuus kasvoi keskimäärin 30 %. He eivät havainneet vastaavaa tavallisten taantumien tai ei-taloudellisten makroekonomisten shokkien jälkeen. Myös Guison ym. (2024) mukaan shokit taloudelliseen epävarmuuteen vaikuttavat merkittävästi populismin kannatuksen osuuteen.

Taloudellisten vaikutusten merkittävydestä on kuitenkin esitetty poikkeavia näkemyksiä. Margalitin (2019) mukaan taloudellisten syiden merkitystä on yliarvioitu, ja keskeisempiä syitä ovat esimerkiksi maahanmuutto ja kulttuuri. Kritiikistä huolimatta taloudellisia syitä pidetään taloustieteen tutkimuksissa edelleen merkittävimpinä tekijöinä populismin kannatuksen nousussa. Usein mainitut yksittäiset syyt populismin nousuun ovat talouskuri, työttömyys, automaatio ja globalisaatio, kulttuuri, maahanmuutto ja sosiaalinen media.

Tutkielmassani käsitelen talouskriisien vaikutusta populismin nousuun Pohjoismaissa. Selvitän, mitä aiheesta tiedetään kansainvälisten tutkimusten sekä empiiristen tapausten avulla. Luvussa 1 määrittelen lyhyesti talouskriisien aiheuttamia seurauksia, jonka jälkeen käsitelen useimmiten mainittuja syitä populismin nousuun. Syyt voivat liittyä toisiinsa, minkä vuoksi syy-seuraussuhteiden muodostaminen ja vaikutusten erottelu on haastavaa. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa voidaan vaikuttaa asenteisiin, mutta asenteet vaikuttavat siihen, miten sosiaaliseen mediaan suhtaudutaan.

Aikaisemmin taloustieteen tutkimuksissa on käsitelty populismin nousun syitä erityisesti Etelä-Amerikassa, mutta pelkästään Pohjoismaihin keskittyviä tutkimuksia ei juurikaan ole. Etelä-Amerikan populismi on ollut historiallisesti vasemmistolaista, kun taas Pohjoismaissa ja Euroopassa viime aikoina nousset populistiset puolueet ovat enimmäkseen oikeistolaisia.

Keskityn lähdekirjallisuudessa erityisesti Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin, koska ne ovat kulttuurillisesti lähempänä Pohjoismaita ja niissä tapahtunut populismin nousu on ollut suhteellisen samankaltaista Pohjoismaiden kanssa. Tämän vuoksi käsitelen tutkielmassani enemmän oikeistopopulismia, mutta huomioin myös vasemmistopopulismin, kun se on keskeistä.

Syiden tarkastelun jälkeen käsitelen luvussa 3 empiirisiä esimerkkejä talouskriiseistä: 1990-luvun lamaa, finanssikriisiä sekä Euroopan velkakriisiä ja koronakriisiä. Esimerkkien avulla tarkastelen, millaisia vaikutuksia kriiseillä on ollut populismiin kansainvälisesti. Selvitän, mikä on ollut yhteistä valtioille, joissa populismin kannatus on kasvanut kriisien seurauksena.

Luvussa 4 tarkastelen aihetta Pohjoismaiden näkökulmasta, jolloin hyödynnän kansainvälisiä tutkimuksia tehdäkseni johtopäätöksiä Pohjoismaiden tilanteesta. Käsitelen eroja ja yhtäläisyyksiä Pohjoismaiden ja muiden maiden välillä. Lisäksi käsitelen lyhyesti tekijöitä, jotka eroavat Pohjoismaiden välillä, ja hyödynnän aikaisempaa tutkimustietoa selvittääkseni keskeiset tekijät pohjoismaisessa populismin nousussa.

2 Populismien nousun syyt

2.1 Talouskuri ja työttömyys

Taluskriiseillä on monia negatiivisia vaikutuksia talouteen, joiden seurauksina valtiot turvautuvat usein tiukempaan finanssipolitiikkaan. Taloustieteen tutkimuksissa on todettu, että talouskurilla on merkitystä populistien kannatuksen nousuun. Talouskurimuksista seuraa usein työttömyyttä, ja kotalouksien ja valtioiden taloudellinen asema voi heikentyä esimerkiksi viennin hidastuessa tai korkojen muutosten takia. Kun ihmiset kokevat taloudellisen asemansa huonontuneen, he äänestävät mieluummin populistiehdokkaita, jotka hyötyvät ihmisten tyytymättömyydestä (Algan ym. 2017, 318–319).

Useat mellakat ja levottomuudet, esimerkiksi Kreikan ja Lontoon mellakat vuonna 2011, ovat tapahtuneet samanaikaisesti talouskurin tiukennuksen kanssa, ja taloudelliset olosuhteet voivat heikentä entisestään, jos mellakat johtuvat kulutuksen hillinnästä. Pitkän aikavälin velkatasot valtioissa, joille mellakat ovat tyypillisiä, voivat olla matalammalla tasolla kuin miten ne muuten olisivat olleet. (Ponticelli – Voth 2020, 1–3.)

Ponticelli ja Voth (2020) mittasivat valtioiden budjettileikkausten ja sosiaalisen levottomuuden yhteyttä PNS-menetelmällä. He käyttivät dataa valtioiden tuloista ja menoista 24 eurooppalaisesta valtiosta selvittääkseen valtioiden budjettileikkaukset. He määrittivät sosiaalisen levottomuuden perustuen vuosien 1919 ja 2008 välillä tapahtuneisiin protesteihin, jotka oli määritelty GDELT:in tietokannassa. Empiirisen mallinnuksen perusteella he havaitsivat, että valtion budjettileikkausten ja sosiaalisen levottomuuden välillä on positiivinen yhteys.

Populisteille on tyypillistä, että he eivät esiinny tavanomaisina poliitikkoina ja esittävät puolueensa liikkeenä, jotka myöhemmin muotoutuvat puolueiksi. Esimerkiksi Espanjassa 2011 M15-mielenosoitusliike johti lopulta äärivasemmistolaisen Podemos-puolueen syntyyn. Populistit keskittyvät usein muiden poliitikkojen, korruption ja poliittisten laitosten kritisointiin, jonka avulla he pystyvät hyödyntämään äänestäjien tyytymättömyyttä nykyiseen hallintoon. (Silva 2024.)

Alganin ym. (2017, 312) mukaan työllisyyden nousun ja valtavirran vastaisesti, erityisesti populistien äänestämisen välillä on vahva korrelaatio. Työttömyyden nousu lisää sekä äärivasemmiston että -oikeiston äänestämistä. EU-kansalaisten keskimääräinen työttömyystilanne on koronakriisiä lukuun ottamatta laskenut vuoden 2013 jälkeen (Eurostat 2024). Algan ym. (2017, 315–316) havaitsivat, että työttömyyden taso itsessään ei korreloinut vahvasti populistien

kannatuksen kanssa, vaan korrelaatio oli tason muutoksen kanssa. Tulos on yhdenmukainen tutkimusten kanssa, joissa populismin kannatus kasvaa, kun elämänlaatu ja -tyytyväisyys laskevat.

Algan ym. (2017, 310–312) havaitsivat, että populismin kannatus kasvaa, kun luotto poliittisiin instituutioihin laskee. He eivät havainneet samanlaista yhteyttä luottamuksessa muihin instituutioihin, esimerkiksi poliiseihin. Heidän mukaansa yhteys työttömyyden ja poliittisten laitosten epäluottamuksen kanssa on voimakkaampaa henkilöillä, jotka eivät ole korkeakoulutettuja. Työttömyyden noustessa poliittinen luottamus on romahtanut, ja poliittinen ääriajattelu ja populismi ovat nousseet. Tämä on pysäyttänyt kulttuurien sulautumisen, mikä on aiheuttanut EU:lle lisärasitusta.

Taloudellisten kriisien on havaittu kasvattavan harmaata taloutta sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Tärkein syy sen nousulle kriisien aikana on työttömyys. Harmaa talous mahdollistaa kotitalouksille tuloja talouskriisienkin aikana. Toisaalta se voi heikentää yksilöiden taloudellista asemaa tulevaisuudessa, koska heillä on heikommat mahdollisuudet tulla palkatuksi takaisin virallisiin työpaikkoihin. (Nguyen – Ho 2025.) Tuloksen perusteella työttömien pettymys näkyy myös talouskriisin jälkeen, mikä voi näkyä populistien kannatuksessa.

Talouskuri heikentää siis ihmisten hyvinvointia, koska työttömyys kasvaa ja ihmisten taloudellinen asema heikkenee. Populistiset puolueet hyötyvät ihmisten tyytymättömyydestä, ja populismin kannatus nousee, kun ihmisten poliittinen luottamus laskee. Populistit ovat hyödyntäneet ihmisten tyytymättömyyttä kritisoidulla muilla poliitikoilla, poliittisilla laitoksilla ja korruptiolla.

2.2 Automaatio ja globalisaatio

Automaatio ja globalisaatio ovat kaksi omaa vaikutusvoimaansa, mutta ne vahvistavat toisiaan. Globalisaation ansiosta teknologinen kehitys on entistä nopeampaa, koska laajempi markkina-alue kannustaa investointeihin, tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä uusien teknologioiden käyttöönottoon. (Guriev – Papaoinnau 2022, 767.) Euroopassa korkea työttömyys on korostunut aloilla, joissa työntekijöillä on matala tai ei ollenkaan koulutusta. Nämä alat ovat kärsineet eniten kansainvälisestä kilpailusta, teknologian muutoksesta ja ulkoistamisesta. (Algan ym. 2017, 374–375.)

Mayda ym. arvioivat, että (2022, 386–387) korkeasti koulutetut maahanmuuttajat vähentävät republikaanien äänestystä Yhdysvalloissa, kun vähemmän koulutetut lisäävät sitä. Heidän mukaansa maahanmuuton vastustus johtuu osittain pelosta, että maahanmuuttajat vievät työpaikkoja matalan koulutustason aloilta. Populistit ovat hyödyntäneet tätä viestinnässään, ja esimerkiksi Donald Trump on väittänyt laittomien maahanmuuttajien vievän yhdysvaltaisten työt (The Independent 30.8.2024).

Mayda ym. (2022) tutkivat maahanmuuton vaikutusta äänestystuloksiin PNS-estimoinnilla. He yhdistivät republikaanit tiukempaan maahanmuuttopolitiikkaan demokraatteihin verrattuna. Tutkijat huomioivat käänteisen syy-seuraussuhteen ja äänestykseen vaikuttavien tekijöiden mahdollisen korrelaation instrumenttimuuttujien muutoksen kanssa, mutta he eivät havainneet korrelaatiota kummassakaan tapauksessa. Lisäksi maahanmuuton ja äänestämisen syy-seuraussuhteen tunnistaminen voi olla vaikeaa, koska äänestäjien mielipiteisiin voi vaikuttaa myös alueiden maahanmuuttajia houkuttavat erityispiirteet. Tutkijat käyttivät kiinteitä vaikutuksia kontrolloidakseen muita äänestäjien mielipiteisiin vaikuttavia tekijöitä, mutta he eivät voineet kontrolloida niitä täysin.

Dijkstra ym. (2020, 751) havaitsivat, että EU:ta vastustavien puolueiden kannatus on vahvasti seurausta paikallisesta taloudellisesta ja teollisesta laskusta yhdessä matalan koulutuksen ja työttömyyden kanssa. He tutkivat yhteyttä PNS-menetelmällä ja käyttivät CHES- ja CLEA-datasarjoja, joista he saivat tiedot äänestystuloksista. Tulos ei puolla näkemystä, että järjestelmänvastainen äänestäminen olisi yleisintä pienituloisille ihmisille, jotka asuvat köyhillä alueilla.

Muut tekijät huomioon ottaen hyvin menestyvillä alueilla äänestetään todennäköisemmin EU:n vastaisesti verrattuna alueisiin, joissa toimeentulo on heikompaa. Jos koulutetun työvoiman korkeampi palkkaus johtuu teknologisesta muutoksesta, kulttuurin ja tulojen korrelaatio voimistuu. Tämä voi kannustaa äänestäjiä muuttamaan identiteettiään luokka-ajattelusta kulttuuriperusteiseksi, vaikka tuloerot kasvaisivat. (Bonomi ym. 2021, 2390.)

Teknologian ja erityisesti tekoälyn kehitys on ollut viime vuosina nopeaa. Levy (2018, 399–405) arvioi, että seuraavan 5–7 vuoden aikana teknologian kehityksen mukana töitä tulee katoamaan, mutta määrä on pienempi, miltä se näyttää. Hänen mukaansa suuret irtisanomisaallot eivät ole todennäköisiä, mutta ammattien välinen polarisaatio voi kasvaa, kun aiemmin keskitason osaamista vaativissa työtehtävissä työskentelevät joutuvat työskentelemään matalaa koulutusta vaativissa tehtävissä. Goldman Sachsin (5.4.2023) arvion mukaan kaksi kolmannesta olemassa olevista töistä Yhdysvalloissa voidaan tulevaisuudessa korvata tekoälyllä ainakin osittain ja 300 miljoonaa täysipäiväistä työtä vastaava määrä töitä voidaan automatisoida seuraavan 10 vuoden aikana.

Levy (2018, 411–412) arvioi, että populismin nousut ovat harvinaisia, mutta populistit, jotka asettavat tavallisen kansan eliittiä vastaan menestyvät. Tavallisella kansalla hän tarkoittaa ammatteja, jotka ovat fyysisiä eivätkä vaadi korkeaa koulutusta, kun taas eliitillä hän tarkoittaa korkeakoulutusta vaativia ammatteja. 2020-luvun populistiset poliitikot ovat avoimesti vastustaneet nykyisiä korkeakouluja, ja esimerkiksi nykyinen Yhdysvaltojen varapresidentti J.D. Vance on sanonut, että yliopistoja kohtaan täytyy hyökätä (National Conservatism 10.11.2021).

Maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista populismiin ei ole täyttä selvyyttä, vaikka populistiset puolueet ovat hyödyntäneet globalisaation ja maahanmuuton taloudellisia ja kulttuurisia piirteitä vaalikampanjoissaan. Ihmiset yliarvioivat maahanmuuttajien määrää ja kulttuurien eroja, mutta he aliarvioivat maahanmuuttajien taloudellista asemaa. Populistit ovat esimerkiksi esittäneet maahanmuuttajien vievän työpaikat, mutta samalla he korostavat maahanmuuttajien kulttuurien sopimattomuutta länsimaisiin yhteiskuntiin. (Alesina ym. 2023, 2–3.)

Vaikka maahanmuutto voi vaikuttaa äänestäjien tuloihin, ihmiset ovat enemmän huolissaan maahanmuuton yhteiskunnallisista vaikutuksista henkilökohtaisiin taloudellisiin etuihinsa verrattuna (Margalit 2019, 162–163). Alganin ym. (2017, 316–317) mukaan alueilla, joissa taloudellisten kriisien vaikutukset ovat olleet voimakkaampia äänestäjät asennoituvat kriittisemmin maahanmuuttajiin taloussyiden takia verrattuna kulttuurisyihin. Salamaliki (2024) havaitsi korkeamman globalisaation asteen johtaneen tiukempaan talouskuriin talouskriisien jälkeen. Hänen mukaansa korkeat velka-BKT-suhteet pahensivat globalisaation vaikutuksia. Tulokset ovat yhdenmukaisia tutkimusten kanssa, jossa taloudellista epävarmuutta pidetään merkittävänä syynä populismin kannatukselle.

Yhdysvalloissa 1910–1930 tapahtunut muuttoaalto paransi yhdysvaltalaisen taloudellista asemaa, lisäsi työllisyyttä ja kiihdytti teollisuuden kehitystä. Yhdysvaltalaiset valitsivat silti konservatiivisia poliitikkoja hallintoon ja vastustivat maahanmuuttoa. Muuttoaallon aikana yhdysvaltaisten tyytymättömyys politiikkaan lisäsi maahanmuuttajien ja kansalaisten välisiä kulttuurisia eroja. (Tabellini 2020, 458–459.) Tabellini (2020) tutki yhteyttä tavallisella ja kaksivaiheisella PNS-menetelmällä. Tulos viittaa siihen, että monimuotoisuutta voi olla vaikea hallita sosiaalisesti, vaikka se olisi taloudellisesti kannattavaa. Tämän perusteella maahanmuuton vastustamisella ei ole vahvoja taloudellisia juuria.

Margalitin (2019, 162–163) mukaan selkeämpi selittävä tekijä maahanmuuton vastustamiseen on pelko muuttuvasta etnisestä väestörakenteesta, eli Euroopassa pelko ”valkoisen rodun” katoamisesta. Esimerkiksi Saksan Alternative für Deutschland on hyödyntänyt väestönvaihtosalaliittoteorian uhkaa politiikassaan (CeMas 7.8.2023). Jos maahanmuuttajien kulttuurit ovat lähellä uutta maata tai maahanmuuttajien määrät ovat pieniä, paikalliset voivat vastustaa maahanmuuttoa vähemmän, koska maahanmuuttajien integroituminen on todennäköisempää (Guriev –Papaioannou 2022, 801–803). Arborin ym. (2019, 176) mukaan maahanmuuttajat, jotka ovat eri etnistä taustaa muuttomaan kansalaisten kanssa lisäävät autoritääristen arvojen kannatusta.

Automaatiolla ja globalisaatiolla on siis merkitystä populismin nousuun. Niiden negatiiviset vaikutukset kohdistuvat usein ryhmiin, joihin populistien teemat tyypillisesti tehoavat. Globalisaation

keskeinen vaikutus on maahanmuutto, joka onkin noussut keskeiseksi teemaksi populistien kritisoiduissa politiikkatoimissa. Erityisesti eri etnistä taustaa olevat maahanmuuttajat vaikuttavat lisäävän populismin ja autoritääristen arvojen kannatusta.

2.3 Kulttuuri ja asenteet

Kulttuurilla on arvioitu olevan jonkinlaista merkitystä populismin nousussa, mutta yleensä hitaasti muuttuvan kulttuurin avulla ei pystytä selittämään, miksi populismin kannatus on noussut tietyllä hetkellä. On todennäköistä, että katkeruus arvojen uhanalaisuudesta johtaa maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen syyllistämiseen. Tiettyyn sukupolveen kuulumista enemmän populistisiin asenteisiin vaikuttavat kokemukset omasta taloudellisesta asemasta. (Arbor ym. 2019, 121–124, 143.)

Vaikka sosiaaliset normit ovat yleensä pysyviä, ne voivat muuttua nopeasti, kun ihmiset saavat uutta tietoa, kuten tiedon yllättävästä vaalituloksesta tai taloudellisesta shokista. Esimerkiksi Bursztyn ym. (2020, 3524–3525) eivät havainneet Donald Trumpin vuoden 2016 vaalivoiton muuttavan ihmisten näkemyksiä maahanmuutosta lyhyellä aikavälillä. On kuitenkin mahdollista, että nämä muuttuneet sosiaaliset normit altistavat ihmiset näkemyksille, jotka myöhemmin vaikuttavat heidän mielipiteisiinsä. Toisaalta voi olla vaikeaa havaita, kuinka nopeasti ihmiset muuttavat äänestyspäätöksiään, koska monet valtakunnalliset parlamenttivaalit tapahtuvat 4–5 vuoden välein.

Bursztyn ym. (2020) jakoivat osallistujat kahteen ryhmään, joista toiselle kerrottiin Trumpin voittaneen Pittsburghin metropolialueella ja toiselle Clintonin voittaneen Pittsburghin piirikunnassa. Osallistujille ilmoitettiin heidän päätöksensä olevan yksityisiä tai julkisia. Heille tarjottiin käteispalkkio, jos he antoivat tutkijoiden tehdä lahjoituksen maahanmuuttoa vastustavaan järjestöön osallistujan nimissä. Osallistujat, joille kerrottiin Clintonin alueellisesta voitosta ja päätösten julkaisemisesta lahjoittivat epätodennäköisemmin kuin ne, joille kerrottiin päätösten yksityisyydestä. Eroa ei havaittu, jos osallistujille oli kerrottu Trumpin alueellisesta voitosta. Tulosten perusteella käsitykset Trumpin alueellisesta suosioista eivät vaikuttaneet osallistujien maahanmuuttovastaisuuteen vaan siihen, kuinka hyväksytyksi maahanmuuttovastaiset osallistujat kokivat näkemystensä ilmaisun.

Myös Isaksen (2019) osoittaa, että valtion taloudellisen tilanteen heiketessä ihmisten asenteet maahanmuuttoa kohtaan voivat muuttua nopeasti. Hän havaitsi, että maahanmuuton vastaisten mielipiteiden nousu voidaan havaita vuosia alkuperäisen shokin jälkeen. Shokit voivat vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin nopeasti, mutta laajemmat vaikutukset eivät näy heti. Vuonna 2024 14,6 prosenttia

yhdysvaltalaisista nimesi maahanmuuton suurimmaksi ongelmaksi Yhdysvalloissa, kun vuonna 2015 luku oli 6,9 prosenttia (AS/COA 25.10.2024).

Bonomi ym. (2021, 2372–2374) osoittivat, että taloudelliset shokit voivat korostaa kulttuurisia jakolinjoja. Normaalitilanteessa ihmiset identifioituvat tulotasonsa tai kulttuurisen ryhmänsä mukaan. He identifioituvat vahvasti esimerkiksi pieni- tai suurituloisiksi, tai kulttuurillisesti he identifioituvat konservatiivisiksi tai edistysmielisiksi, eli äänestäjät identifioituvat niihin ryhmiin, joiden välillä on vahvimmat erot toimintatavoissa.

Bonomi ym. (2021) muodostivat teoreettisen mallin, jossa jokin merkittävä ongelma vaikuttaa ryhmäidentiteettiin, mikä vaikuttaa toivottuihin politiikkatoimiin ja siten tasapainopolitiikkaan. Tutkijat vertasivat mallin mukaisia ennusteita Pewin kyselytutkimuksiin siitä, mikä on yhdysvaltalaisten mielestä keskeisin ongelma Yhdysvalloille. He vertasivat mallia myös ANESin dataan siitä, kuinka läheiseksi erilaisia ryhmiä kyselyihin vastanneet kokivat itsensä. Mallin mukaiset ennusteet olivat yhdenmukaisia datavertailun kanssa, mikä vahvistaa tulosta taloudellisten shokkien merkityksestä kulttuuriin jakolinjoihin.

Euroopassa oli useita talouskriisejä 2000- ja 2010-luvuilla, ja eurooppalainen populismi ja polarisaatio onkin historiallisen korkealla tasolla (Funke ym. 2020, 3258–3261). Identifioitumisen myötä äänestäjät muuttavat uskomuksiaan kohti ryhmien stereotyyppisiä näkemyksiä, koska äänestäjät yliarvioivat ryhmien jäsenten tai ryhmiin liitettyjen asiantuntijoiden tai medioiden näkemykset. (Bonomi ym. 2021, 2372–2374.) Kulttuuriset jakolinjat voivat siis vaikuttaa uskomuksiin taloudellisesta epävarmuudesta tai maahanmuutosta, mikä voi selittää populismin kannatuksen nousua.

Margalitin (2019, 154) mukaan tutkimuksissa ei ole huomioitu riittävästi kulttuurin ja muiden eitaloudellisten tekijöiden vaikutusta ihmisten kokemuksiin taloudellisista muuttujista, joten kulttuuristen tekijöiden merkitystä on aiemmin aliarvioitu. Toisaalta Colatonten ja Stanigin (2019, 145–146) mukaan tutkimuksissa voi syntyä virhetulkintoja, jos tutkittaessa äänestyskäyttäytymistä sekä taloudellinen epävarmuus että sosiaaliset asenteet ovat selittävinä muuttujina. Koska asenteet riippuvat taloudellisista tekijöistä, tutkimuksissa taloudellisten muuttujien pieni merkitsevyys ei tarkoita, että taloudelliset tekijät eivät vaikuttaisi äänestykseen.

Viime vuosina poliittinen ilmapiiri on muuttunut, ja esimerkiksi perinteinen identifioituminen pieni- ja suurituloisiin on vaihtunut identifioitumiseen koulutettuun ja kouluttamattomaan työvoimaan (Bonomi ym. 2021, 2373). Arborin (2019, 324–325) mukaan kulttuurilliset ongelmat ovat nousseet monissa Euroopan valtioissa talousongelmia keskeisimmiksi ongelmiksi puolueohjelmissa. Kulttuu-

rin vaikutus on siis korostunut taluskriisien jälkeen useissa Euroopan valtioissa. Taluskriisit ja muut shokit ovat vaikuttaneet ihmisten asenteisiin ja näkemyksiin, mikä selittää osittain populistin nousua.

2.4 Sosiaalinen media ja internet

Sosiaalisen median on esitetty vaikuttavan merkittävästi taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuuristen epäkohtien korostamiseen. Sosiaalisella medially on todettu olleen merkitystä sekä arabikevään protestiaallon organisoinnissa, että Donald Trumpin vaalivoitoissa. (Enikolopov ym. 2020, 416, 427.) Sosiaalista mediaa voidaan hyödyntää opposition äänen korostamisessa. Sitä on pidetty protestien kasvun mahdollistavana vapautusteknologiana (Manacorda – Tesei 2020, 533–534). Toisaalta sosiaalista mediaa ja internetiä on hyödynnetty autoritäärisissä yhteyksissä esimerkiksi kansalaisten tarkkailuun ja propagandan levittämiseen.

Sosiaalista mediaa on esitetty syyksi populistin nousuun sekä valeuutisten ja muukalaisvihamielisten ideoiden leviämiseen. Aiemmin on todettu, että perinteisillä medioilla, kuten sanomalehdillä ja televisiokanavilla on ollut merkitystä poliittisiin lopputulemiin. (Enikolopov ym. 2020, 416.) Sosiaalinen media eroaa perinteisistä medioista, koska se perustuu käyttäjien tuottamaan sisältöön ja lähtökohtaisesti kuka tahansa voi osallistua siihen. Sosiaalisen median merkitys on kasvanut ja se tavoittaa ihmisiä yhä laajemmin. Pelkästään Facebookin käyttäjien määrä on kasvanut 500 miljoonasta käyttäjästä vuonna 2010 yli 2 miljardiin päivittäiseen käyttäjään vuoteen 2023 mennessä (Meta).

Sosiaalisen median ja internetin merkityksestä ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa. Enikolopovin ym. (2020, 433) mukaan demokratioissa äärioikeisto- ja äärivasemmistopopulistit hyötyvät sosiaalisen median ja internetin mahdollistamasta epäkohtien korostamisesta enemmän kuin puolueet keskellä. Esimerkiksi Suomessa osa ehdokkaista on hyödyntänyt esimerkiksi viestipalvelu X:ää ajatustensa levittämiseen, kun taas osa on vetäytynyt alustalta vedoten omistajan Elon Muskin levittävän omaa populistista agendaansa X:ssä (Hs.fi 24.6.2024; Yle 13.1.2025).

Populistiset puolueet voivat hyödyntää esimerkiksi taluskriisien aiheuttamaa äänestäjien tyytymättömyyttä sosiaalisessa mediassa ja internetissä. Ne voivat levittää äänestyspäätöksiin vaikuttavaa valheellista tietoa. Barrera ym. (2020) määrittelevät, että vaihtoehtoiset totuudet ovat poliitikkojen esittämiä faktatiedon kanssa ristiriitaisia väitteitä. Ne ovat äänestäjille houkuttelevia, mutta pelkästään faktantarkistus ei muuta äänestäjien äänestyspäätöksiä.

Barreran ym. (2020) tutkimuksessa osallistujat jaettiin neljään ryhmään: kontrolli-, fakta-, vaihtoehtoiset totuudet- ja faktantarkistusryhmä. Kontrolliryhmää lukuun ottamatta osallistujille esitettiin faktoja maahanmuuttajista, jotka perustuivat Marine Le Penin puheenvuoroihin tai tarkistettuun tilastotietoon. Faktojen jälkeen osallistujat vastasivat kyselyyn, jossa kartoitettiin osallistujien mieltä maahanmuuttokysymyksiin sekä tietämystä esitetyistä faktoista. Le Penin puheenvuorojen lukeminen lisäsi merkittävästi osallistujien aikomuksia äänestää häntä myös faktantarkistusryhmässä, vaikka heille esitettiin tilastoihin perustuvat tiedot.

Sosiaalinen media ja internet ovat siis mahdollistaneet populismin leviämisen, koska ihmisillä on entistä laajempi pääsy politiikkaan. Perinteisistä medioista poiketen kuka tahansa voi osallistua tiedon jakamiseen ja luomiseen, mikä on mahdollistanut valtavirran vastaisten näkemysten laajemman leviämisen. Myös valheellinen tieto voi vaikuttaa äänestyspäätöksiin, minkä vuoksi populistit ovat hyötynet vaihtoehtoisten faktojen levittämisestä.

3 Talouskriisit

3.1 1990-luvun lama

1990-luvun alkupuolen lama oli Blanchardin (1993, 270) mukaan poikkeuksellinen, koska sille ei löytynyt yhtä selkeää syytä. 1980-luvulla rahamarkkinoiden ja pankkitoiminnan säätelyitä purettiin monissa maissa, koska tavoiteltiin liberaalimpaa kansainvälistä talousajattelua. Säätelyn purkaminen johti luottojen kysynnän kasvuun ja hetkelliseen nousukauteen. Nousukauden jälkeen inflaatio kasvoi, mikä johti ulkomaalaisen velan kasvuun. (Kiander, luento 1.4.2020.)

Blanchard (1993, 270) arvioi, että suurin välitön syy lamaan oli shokki kotitalouksien kulutuksessa. Myös hidas ja heikko toipuminen lamasta selittyy kulutusshokeilla, koska niiden vaikutukset ovat pitkäkestoisia. Hän tutki laman syitä vektoriautoregressiolla, jonka avulla hän erotti merkittävimmät lamaan vaikuttavat syyt. Hän ei tutkinut, johtuiko shokki tavallisesta hitaan kasvun ennakoinnista, vai oliko kyse tunteista johtuvista muutoksista kuluttajien asenteissa ja uskomuksissa. Corsetin ym. (2023, 5) mukaan nykyinen taloustieteen näkemys on, että erityisesti Euroopassa suuri osa markkinoiden epätasapainosta johtui haitallisiin uskomuksiin perustuvista spekulatioista.

Myöhemmin laman syiksi on arvioitu kansainvälisen suhdannekauden päättymistä, kansainvälistä korkojen nousua sekä Persianlahden sotaa, jonka seurauksena öljyn hinta nousi (Kiander, luento 1.4.2020). Euroopassa keskeisenä tekijänä on pidetty kiinteän valuuttakurssin oppia, jossa pyrittiin välttämään valuuttakurssimuutoksia (Corsetti 2023, 17–18). Vuosien 1987–1992 välillä valuuttakursseja ei säädelty Euroopassa kertaakaan. Vuonna 1991 tapahtunut Saksojen yhdistyminen sekä sen tuomat tarpeet rahoitukseen ja lähes samaan aikaan tapahtunut suhdannelama johtivat erimielisyyksiin rahapolitiikasta valtioiden välillä. (Ho – Yeh 2011, 1526). De Grauwen ym. (1994, 150) mukaan kiinteät valuuttakurssit kärsivät Euroopassakin uskottavuusongelmasta. Kriisin pahentuessa valtiot poikkesivat yhteisestä linjasta, mikä johti rahatalouden epävakautteen ja valuuttojen devalvaatioihin, joissa hyväksikäytettiin muita valtioita.

Myöhempisiin kriiseihin verrattuna 1990-luvun kriisin taloudelliset seuraukset olivat melko lievät, mutta tapahtuessaan niitä pidettiin merkittävinä (Corsetti 2023, 17). Populismiin keskittyvien tutkimusten määrä on kasvanut vuoden 2016 jälkeen (Guriev–Papaioannou 2022, 754–755). Aikaisempia tutkimuksia aiheesta on vähemmän, eikä 1990-luvun lamaa ole kansainvälisesti esitetty yhtä merkittäväksi selittäjäksi populismin nousuun kuin finanssikriisiä.

Itävallassa ja Sveitsissä populismin kannatus äänestystuloksiin perustuen kasvoi merkittävästi 1990-luvulla. Ranskassa, Italiassa ja Belgiassa populismin nousu hallinnoissa oli huomattavaa, mutta Saksassa populistien määrä pysyi marginaalisena. Iso-Britanniassa tai Alankomaissa ei tapahtunut populististen puolueiden nousua. (Betz 2004, 3.) Pelkästään BKT:n kasvun kehityksen perusteella mainittujen valtioiden välillä ei ollut merkittäviä eroja, ja esimerkiksi laman aikaan Itävallan BKT:n kehityksen hidastuminen oli Iso-Britanniaan verrattuna lievempää (Maailmanpankki 2025). On todennäköistä, että 1990-luvun populismin kannatuksen kasvu ei johtunut pelkästään lamasta.

Populististen hallintojen määrä on moninkertaistunut 1990-luvun jälkeen, mutta 1980-lukuun verrattuna tapahtui nousu populististen hallitusten määrässä (Funke ym. 2023, 3261). 1990-luvun alussa pakolaisten määrä kasvoi Länsi-Euroopassa kylmän sodan päätyttyä. Vuosien 1989–1992 aikana turvapaikkahakemusten määrä yli kaksinkertaistui. (Hansen 2003, Van Molin ja de Valkin 2016, 37 mukaan.) Betzin (2004, 4–5) mukaan 1990-luvun oikeistopopulismin nousu selittyi monissa maissa populistien kyvyllä hyödyntää valtiokohtaisia ongelmia, kuten maahanmuuton kasvua.

Betzin (2004) mukaan populismin nousua laman jälkeen ei voida selittää vain maahanmuuton ja monikulttuurisuuden vastustamisella. Hänen mukaansa populistien kannatuksen kasvu perustui poliittisen järjestelmän ja sen arvojen vastustamiseen sekä tavallisen kansan etujen korostamiseen. Hän vertasi eurooppalaisten populistijohtajien retoriikkaa vaalipuheissa puolueiden saamiin vaalituloksiin kansallisissa parlamenttivaaleissa muodostaakseen päätelmänsä. Hänen mukaansa 1990-luvulla tehdyissä kyselytutkimuksissa saatiin samankaltaisia tuloksia, joissa havaittiin epäluottamuksen poliittiseen prosessiin ja demokratiaan olevan yhteydessä äärioikeiston äänestämiseen.

Colatonten ja Stanigin (2019) mukaan taloudellinen nationalismi, johon euroskeptismi lukeutuu, on keskeinen teema populisteille. He määrittelivät 15 eurooppalaisen valtion hallituspuolueiden näkemykset talousajattelun, netto-omavaraisuuden, nationalismin ja nationalistisen omavaraisuuden perusteella vuosien 1985–2015 välillä. Nationalistinen omavaraisuus -muuttuja sisälsi omavaraisuuteen ja nationalismiin kuuluvat politiikkatoimet. He muodostivat muuttujista hajontakuviot, joiden perusteella he tekivät tulkinnat puolueiden keskeisten teemojen kehityksestä. Vaalitulosten perusteella äärioikeiston ja taloudellisen nationalismin kannatus kasvoi 1990-luvun laman jälkeen.

1990-luvun alussa havaittiin, että liberaalinen talousajattelu ei toiminut, minkä seurauksena kiinteän valuuttakurssin opista luovuttiin (Corsetti 2023, 17–22). Ihmiset pettyivät siis instituutioihin ja poliitikkoihin, jotka eivät pystyneet estämään lamaa. Tämän perusteella 1990-luvun lamalla on ollut vaikutusta populismin nousuun. Koska kansainvälisesti laman vaikutukset jäivät maltillisiksi, vaikuttaa, että 1990-luvulla tapahtunut populismin nousu johtui pääasiassa ei-taloudellisista syistä.

3.2 Finanssi- ja velkakriisi

Yhdysvalloista vuonna 2007 liikkeelle lähtenyt finanssikriisi vaikutti laajasti Euroopan talouteen. Kriisi oli kansainvälisesti syvin 1930-luvun suuren laman jälkeen. (Guriev – Papaoinnau 2022, 779–781.) Finanssikriisiä on pidetty myös yhtenä pääsyyinä modernin populismin nousulle (Silva, 2024). Alganin ym. (2017, 310–312) mukaan finanssikriisin ja Euroopan velkakriisin seurauksena ihmisten luottamus instituutioihin laski merkittävästi, mikä vaikutti populismin nousuun.

Algan ym. (2017) kartoittivat ihmisten luottamusta maakohtaisilla vaalituloksilla, European Social Survey (jatkossa ESS) -kyselytutkimukseen perustuvalla datalla sekä Eurostatin työttömyys- ja tuotantotilastoilla. Kyselyissä oli 26 maata Euroopassa ja yhteensä 215 aluetta, jotka oli jaettu neljään ryhmään: Pohjois-, Etelä-, Keski-Eurooppa ja siirtymätaloudet eli entiset itäblokin maat.

Algan ym. (2017) arvioivat finanssikriisin vaikutuksia pienimmän neliösumman sekä difference-in-differences-menetelmällä. He käyttivät mallissa instrumenttimuuttujia, jotta he pystyivät mallintamaan korrelaation lisäksi työttömyyden ja äänestämisen välistä kausaalisuutta. He havaitsivat, että finanssikriisin voimakkuus laski luottamusta poliittisiin instituutioihin sekä oikeusjärjestelmään. Alueellisesta erikoistumisesta johtuva työttömyys korreloi merkittävästi äänestämisen ja luottamuksen kanssa. Heidän mukaansa tulokset viittaavat siihen, että taloudellinen epävarmuus on tärkein syy populismin kannatuksen nousuun.

Margalit (2019, 158) kuitenkin huomauttaa, että difference-in-differences-menetelmän käyttö selittää alueiden sisäistä populismin kannatuksen vaihtelua, mutta ei alueiden välistä talouskriisistä riippumatonta normaalia vaihtelua. Hänen mukaansa on virheellistä tulkita, että taloudelliset tekijät ovat merkittävimpiä syitä populismin kannatukseen, jos tutkimuksessa ei ole tutkittu populismin kannatukseen vaikuttavia tekijöitä ennen kriisiä.

Ennen finanssikriisiä tuloerot EU:ssa olivat laskeneet, mutta finanssikriisin jälkeen trendi pysähtyi, ja useissa maissa ne ovat kasvaneet (Fernández-Macías–Vacas-Soriano 2017). Monista talouskriiseistä poiketen inflaatio pysyi matalalla, ja vuoden 2009 syyskuussa kehittyneiden G-20 maiden kulluttajahintaindeksin mukainen inflaatio tippui alle nollan (Silver–Zieschang 2009). Erityisesti Etelä-Euroopassa finanssikriisin seuraukset olivat merkittäviä ja pitkäkestoisia verrattuna esimerkiksi Baltian maihin, jotka toipuivat nopeasti kriisin syvyydestä huolimatta. (Arbor ym. 2019, 149–151.)

Guison ym. (2019, 102–111) mukaan finanssikriisin aikana kävi ilmi, että euroalueelta puuttui poliittisia keinoja yksittäisten valtioiden shokkeihin vastaamiseen. Euroalueelle toteutettiin tiukempia rajoitteita sekä finanssi- että rahapolitiikkaan, minkä vuoksi reaktio kriisiin oli tehoton. Tämä vai-

kutti finanssikriisisiä seuranneeseen velkakriisiin, ja tiukka talouskuri aiheutti tyytymättömyyttä äänestäjissä euroalueella verrattuna valtioihin, jotka eivät kuuluneet euroalueeseen.

Guiso ym. (2019) tutkivat tyytymättömyyttä Eurobarometrin datasta ja vaalituloksia 23 Euroopan valtiosta regressiomallilla. He käyttivät mallissaan kiinteitä aikavaikutuksia, joilla he hallitsivat kriisin syvyyden suorien maakohtaisten vaikutusten vaihtelua. Mallilla ei tämän vuoksi voida selittää maakohtaista keskimääräistä populistien äänestysosuutta. Euroalueen velkakriisiin vaikutti finanssikriisin lisäksi valtioiden aiempi velkataakka, sillä EU oli myöntänyt lainaa jokaiselle euromaille samalla korolla niiden taloustilanteesta huolimatta (Eurooppatiedotus 2013).

Finanssikriisin jälkeen vasemmistopopulismien kannatuksesta tuli hajanaisempaa. Äänestäjät, jotka olivat hyvin tyytyväisiä elämäänsä, äänestivät vasemmistopopulisteja lähes yhtä todennäköisesti kuin elämäänsä täysin tyytymättömät äänestäjät. Ilmiö näkyi erityisesti valtioissa, joissa sekä tyytymättömyysaste oli noussut että talouskuri oli tiukentunut. (Silva 2024.) Ääri-vasemmiston kannatus kasvoi keskimäärin vain kaksi prosenttia finanssikriisin jälkeen, ja valtaosa populismin kannatuksesta oli äärioikeistolaista (Algan ym. 2017, 325–326).

Guriev ja Papaoinnau (2022, 779–781) esittävät, että populistit ovat hyödyntäneet finanssikriisin jälkeen globalisaation ja EU:n vastustusta kampanjoissaan. Valtioiden tekemät leikkaukset talouteen eivät ole pelkästään hallintojen omia päätöksiä, vaan ne ovat usein osa ylikansallisten laitosten taloudellisia sopeutusohjelmia. Vaikka finanssikriisin leviämisestä voi osaksi syyttää yhdysvaltalaisen rahoitusjärjestelmää, talouskurin kiristys Euroopassa oli valtioiden hallintojen ja ylikansallisten laitosten tekemä päätös. Populistit ovat pystyneet hyödyntämään tästä seurannutta elitismien vastaista reaktiota äänestäjissä.

Silva (2024) käytti ESS-kyselydataa ihmisten koetusta hyvinvoinnista ja itse raportoidusta populistien kannatuksesta 23 EU-maasta vuosilta 2002–2018. Hän käytti regressiomallia, johon on lisätty interaktiotermejä selittämään koetun hyvinvoinnin ja populistisen äänestämisen yhteyttä. Hän oletti, että elämäntyytyväisyyden ja populistipuolueen kannattamisen virhetermit eivät ole korreloituneita annettuna poliittinen luottamus ja olemassa olevat kontrollimuuttajat.

Finanssikriisin jälkeen hyvinvoinnin muutosten vaikutus populistien tukeen laski Silvan (2024) mukaan. Yksilön hyvinvointia suurempi yhteys on eroilla yhteiskunnan osioiden välillä, mikä viittaa syrjäytymisen ja marginalisoitumisen merkitykseen. Erityisesti ääripopulistien kannatukseen vaikuttaa poliittinen luottamus, joka riippuu hyvinvoinnin muutoksista. Hän havaitsi, että tyytymättömyydellä ja onnettomuudella on yhteys populististen puolueiden kannatukseen. Sen voimakkuuteen vai-

kuttavat lisäksi taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset näkökannat. Havaintojen perusteella äärioi-keiston keskeiset vaaliteemat tehoavat tyytymättömiin väestönsiin.

Isaksenin (2019) mukaan monissa Euroopan maissa finanssikriisin aiheuttamat talousvaikutukset ja ihmisten negatiiviset asenteet maahanmuuttajia kohtaan olivat samanaikaisia. Hän käytti ESS:n kyselydataa 25 valtiosta vuosilta 2002–2014 Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n ja Maailmanpankin talousindikaattoreiden kanssa, joista hän muodosti aikasarjan havainnollistaakseen taloustilan-teen ja syyllistämisen välistä yhteyttä. Populistit ovat siis voineet hyödyntää ihmisten pettymyksiä talouskriisien aikaiseen politiikkaan ja löytää syyllisiä huonoon taloustilanteeseen.

Algan ym. (2017, 315–316) havaitsivat, että työttömyydellä on vahva vaikutus uskomuksiin, että maahanmuuttajat voivat vahingoittaa taloutta ja työtilannetta. He eivät kuitenkaan havainneet vas-taavaa yhteyttä maahanmuuttajien koettuun vaikutukseen valtioiden kulttuurielämään. Tämä on ris-tiriidassa tulosten kanssa, joiden mukaan kulttuurinen vastareaktio on merkittävä syy populismin kannatukseen finanssikriisin jälkeen. Koska he käyttivät tutkimuksessaan aluekohtaisia tilastoja, he pystyivät välttämään mahdollisia vastaajaharhoja ja keräämään tietoa laajemmilta alueilta pelkkiin kyselytutkimuksiin verrattuna.

Finanssikriisin jälkeen tapahtunut velkakriisi Euroopassa vaikutti erityisesti niihin valtioihin, joiden maksukyky oli heikentynyt jo aiemmin. Finanssi- ja velkakriisin vaikutukset olivat pitkäkestoisia, ja kriiseistä eniten kärsineissä valtioissa maahanmuuttovastaisuus on jatkunut pitkään kriisien alkami-sen jälkeen. (Isaksen 2019.) Trendissä oli myös poikkeuksia. Portugali ja Irlanti kärsivät merkittä-västi finanssikriisistä, mutta valtioissa ei tapahtunut samanlaista populistipuolueiden valtaannousua verrattuna Etelä-Eurooppaan (Arbor ym. 2019, 152–153). Kuitenkin Irlannissakin aiemmin suhteel-lisen positiiviset asenteet maahanmuuttajia kohtaan muuttuivat nopeasti negatiivisemmiksi finanssi-kriisin seurauksena (Isaksen 2019). Havainto vahvistaa aiempia tutkimustuloksia maahanmuuton vastustamisen ja talouskriisien välisestä korrelaatiosta.

Arbor ym. (2019, 156) havaitsivat merkittävän yhteyden populismin nousulla ja henkilökohtaisella taloudellisella asemalla finanssikriisin jälkeen. He tutkivat taloudellisen epävarmuuden ja autoritää-risten ja populististen arvojen korrelaatiota 31 Euroopan maassa ja Israelissa vuosina 2002–2014. He mittasivat taloudellista epävarmuutta World Inequality Databasen dataan ja arvoja ESS:n kyse-lyihin perustuen, joista he laskevat korrelaatiokertoimet. Poikkeuksien vuoksi pelkästään taloudelli-sillä syillä ei voida selittää populismin nousua finanssi- ja velkakriisin jälkeen.

Finanssi- ja velkakriisin vaikutuksia on pidetty keskeisenä syynä 2000-luvun populismin nousuun. Kriisin vaikutukset olivat kansainvälisesti syviä, ja taloudellisilla tekijöillä on todettu olevan merkittävää populistipuolueiden kannatuksessa. Kriisien seurauksen työttömyys nousi, ihmisten taloudellinen asema heikkeni ja tyytymättömyys poliittisiin laitoksiin nousi, mikä hyödytti populistieja.

3.3 Koronakriisi

Vuoden 2020 maaliskuussa pandemiaksi julistetulla koronakriisillä oli suuria taloudellisia vaikutuksia. Maailmanlaajuinen köyhyys kasvoi ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin, ja tulojen menetykset kasvattivat taloudellista epätasa-arvoa sekä eri maiden välillä että valtioiden sisällä. Tulojen menetykset olivat suurempia erityisesti nuorille, naisille, yrittäjille sekä matalasti koulutetuille työntekijöille. (Maailmanpankki 2022, 26–27.)

Koronan seurauksena BKT laski Irlantia lukuun ottamatta jokaisessa EU-maassa vuonna 2020. Toipuminen oli kuitenkin nopeaa, koska seuraavana vuonna kaikkien EU-maiden BKT kasvoi. (Maailmanpankki 2025.) Pörssikurssit toipuivat nopeasti entiselle tasolle hetkellisestä romahduksesta huolimatta (Nordnet). Euroalueen keskiarvoinen inflaatio nousi vuoden 2020 jälkeen (Eurostat 2025a). Arcen ym. (2023) mukaan nousu johtui tarjonnan shokeista sekä tuotantoketjujen häiriöistä.

Oikonomoun ym. (2023) mukaan työttömyysaste laski keskiarvoa vähemmän alueilla, joilla yritykset hyödynsivät digitalisaatiota koronakriisin seurauksena enemmän. Tietotekniikan lisääntynyt käyttö ei suojannut alhaisen koulutustason työntekijöitä pandemian taloudellisilta seurauksilta. He käyttivät kyselytutkimuksia kartoittamaan yritysten digitalisaatiota, ja mallinsivat digitalisaation ja työttömyyden kausaalisuutta regressiomalleilla, joihin on lisätty instrumenttimuuttujia.

Fennerin ym. (2022) mukaan koronapandemia pysäytti populismin nousun. Luottamus asiantuntijoihin nousi ja järjestelmänvastaisuus laski. Tutkimuksessa selvitettiin, miten yleinen mielipide populismiin muuttui vuosina 2020 ja 2021 verrattuna pandemiaa edeltävään aikaan. Populismia mitattiin kyselytutkimuksilla populististen johtajien hyväksynnästä, tuesta populistisille puolueille ja hyväksynnästä populistisiin asenteisiin. Tutkimuksessa yhdistettiin yhteensä lähes 7 000 kyselyä 169 maasta, joissa oli noin 8 miljoonaa vastaajaa. Kyselyiden muuttujat muutettiin indikaattoreiksi, joiden perusteella tehtiin hajontakuviot.

Fennerin ym. (2022, 24) mukaan populistiset johtajat vastasivat huonosti koronakriisiin, minkä vuoksi heidän antamiin tietoihin luotetaan vähemmän ja heidän pandemianhallintaansa on arvioitu huonommaksi. Funke ym. (2023, 3261) havaitsivat, että populistihallintojen määrä laski hienman 2020-luvulle tullessa. Tulokset ovat siis yhdenmukaisia pandemian alkuvaiheessa. Bayerleinin

ym. (2020, 92–93) mukaan populististen hallitusten kannatuksen hetkellinen pudotus voi johtua siitä, että populistit eivät voineet syyttää eliittiä tai tiettyä kansanryhmää kriisistä. Pandemiaan kohdistetut rajoitustoimet aiheuttivat äänestäjissä negatiivisia reaktioita, ja populistit syyttivät vallassa olevia poliitikkoja huonosta kriisinhallinnasta (McNeil-Wilson 2020, 13–17).

Aminjonovin ja Bargainin (2020) tutkivat, miten luottamus poliitikkoihin ja instituutioihin vaikutti äänestäjien rajoitustoimien noudattamiseen. He käyttivät Googlen Muutokset ihmisten liikkumisissa -raporttia, ESS:n dataa ja Oxford COVID-19 Government Response Tracker -tietoja rajoitustoimista 31 Euroopan valtiossa. He hyödynsivät difference-in-differences-menetelmää tutkiakseen, miten luottamus instituutioihin ennen kriisiä vaikutti käyttäytymiseen rajoitustoimien aikana. He huomioivat alueellisen vaihtelun, mutta eivät yksilötason vaihtelua. Tutkimuksessa havaittiin, että alueilla, joilla luottamus oli korkea ennen kriisiä, vähennettiin ei-pakollista liikkumistaan enemmän verrattuna matalan luottamuksen alueisiin. Koska populismin kannattajat tyypillisesti luottavat vähemmän instituutioihin, tutkimus viittaa siihen, että äänestäjät polarisoituivat toimien takia.

Poliittinen polarisaatio väheni Fennerin ym. (2022, 29–30) mukaan. He mittasivat polarisaatiota osuudella äänestäjistä, jotka eivät pitäneet toisen puolueen kannattajista, mutta he eivät tutkineet mielipide-erojen muutosta. Blayac ym. (2022) tutkivat, mitkä tekijät vaikuttavat rajoitustoimien hyväksymiseen. He keräsivät dataa internetkyselyillä, joilla he tarkastelivat äänestäjien preferenssejä koronatoimien välillä ja muodostivat kyselyiden pohjalta logistisen regressiomallin. He havaitsivat, että poliittisesti konservatiiviset ihmiset vastustivat rajoitustoimia muita poliittisia ryhmiä enemmän. He havaitsivat myös, että nuoret ihmiset olivat myöntyväisempiä rajoitustoimiin, jos ne kompensoitiin rahapalkkiolla. Tutkimustuloksen perusteella rajoitustoimet johtivat äänestäjien polarisoitumiseen, koska äänestäjien mielipiteet politiikkatoimiin erosivat merkittävästi toisistaan.

Lewkowiczin ym. (2022) mukaan koronakriisi vähensi demokratiaa koronan aikaan. He käyttivät Pandemic Backsliding- ja Varieties of Democracy -datasarjoja, joissa on indeksoitu koronan takia rikottuja demokratian sääntöjä 143 eri valtiossa. He tutkivat koronaa edeltävän demokratian tason yhteyttä demokratian heikkenemiseen pandemian aikana regressiomallilla. He käyttivät tietokantoja, joissa väestö oli jaettu osiin demograafisten tekijöiden perusteella, jotta he pystyivät huomioimaan niiden vaikutuksen. He havaitsivat, että korkeampi demokratian taso ennen kriisiä vähensi demokratian heikentymistä kriisin aikana. Heikentynyt demokratia on siis voinut vaikuttaa asenteisiin.

Koronakriisin vaikutuksista populismiin ei ole täyttä selvyyttä. Populismin kannatus väheni heti koronakriisin jälkeen (Fenner ym. 2022, 19; Funke ym. 2023, 3261), mutta pidempiaikaisia vaikutuksia on vaikea arvioida, koska aiheesta ei ole tutkimuksia pitkältä aikaväliltä. Burnin (2020) arvion

mukaan populistit voivat pitkällä aikavälillä hyötyä salaliittoteorioista, globalisaation vastustamisesta sekä taloudellisista epäkohdista. Nykyiset tutkimukset keskittyvät enemmän asioiden välisiin yhteyksiin kuin kausaalisuhteiden muodostamiseen. Vaikuttaa kuitenkin, että koronakriisin vaikutukset populismiin johtuvat pettymyksestä päättäjiin ja instituutioihin sekä koetun hyvinvoinnin heikkenemisestä eivätkä suoranaisesti taloudellisista syistä.

4 Pohjoismaat

4.1 Pohjoismaisen populismin historia

Pohjoismaissa populismin kannatus on vaihdellut eri ajanjaksoina. Pohjoismaisille populistille keskeisiä teemoja olivat elitismin vastustaminen 1960-luvulla ja liiallisen verotuksen protestointi 1970- ja 1980-luvuilla. 1990-luvulla kylmän sodan loppuminen aiheutti Pohjoismaiden populistipuolueissa muutoksia, kun Pohjois- ja Itä-Euroopassa valtionyrityksiä yksityistettiin. 1990-luvun alun vaalitulokset olivat Skandinavian populistipuolueille historiallisen heikkoja, mutta esimerkiksi Norjan Edistyspuolue nousi toiseksi suurimmaksi puolueeksi vuoden 1997 parlamenttivaaleissa. (Palonen – Sunnercrantz 2021, 156; 161–164.)

Norjassa ja Tanskassa populististen puolueiden kannatus kasvoi 2000- ja 2010-luvulla puoluejohtajien vaihdoksista huolimatta. Ruotsissa oikeistopopulistipuolueet liittoituivat 2000-luvun puolivälissä, jolloin ne esittivät itsensä ainoana vaihtoehtona elitistisille kompromissipuolueille. Suomessa Perussuomalaiset menestyivät ensin vuoden 2008 kunnallisvaaleissa, minkä jälkeen puolueen kannatus kasvoi vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa. (Palonen – Sunnercrantz 2021, 164–168.)

Islannissa populismin kannatus oli vähäistä ennen vuotta 2007, jolloin Liberaalipuolueen kannatus nelinkertaistui kuukaudessa ja puolue äänestettiin parlamenttiin. Aiemmin kalastuspolitiikan vastustamiseen painottunut puolue keskittyi 2006 monikulttuurisuuden ja maahanmuuton estämiseen. (Bergmann 2015, 45.) Populismi siis valtavirtaistui 2000-luvulla Pohjoismaissa.

Kansainvälisesti verrattuna pohjoismainen populismin kannatus on suhteellisen samanlaista, koska populistiset hallinnot kasvoivat 1990-luvulta lähtien, ja erityisesti 2000-luvulta alkaen niiden määrä on kasvanut merkittävästi (Funke ym. 2023, 3261). Pohjoismaiset populistipuolueet syntyivät vasta reaktiona yleiselle hegemonialle. Tiettyjä poliittisia linjauksia tärkeämpää ovat luodut mielikuvat hegemoniaa vastaan. (Palonen – Sunnercrantz 2021, 155, 158.)

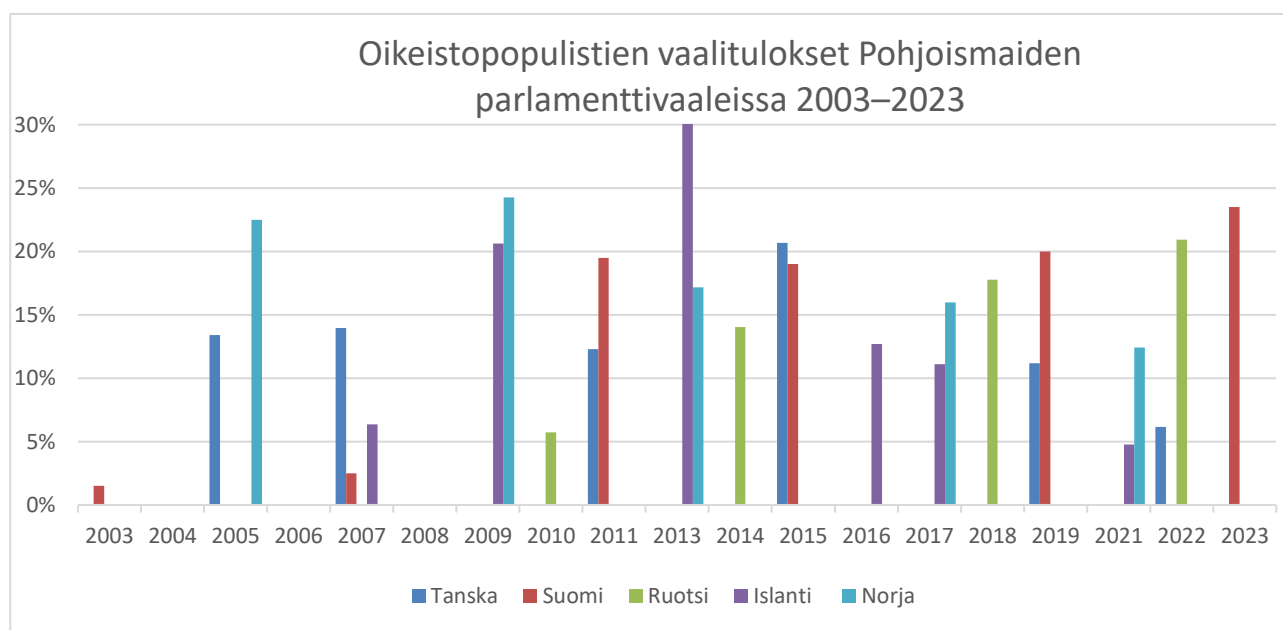
Pohjoismaissa on ollut historiallisesti sekä oikeisto- että vasemmistopopulismia. Maahanmuuttoa vastustavat äärioikeistopuolueet syntyivät vasta 1980-luvulla ja niiden suosio on kasvanut 2010-luvulla. (Palonen – Sunnercrantz 2021, 164–168.) Vasemmistopopulistipuolueiden kannatus on ollut koko 2000-luvun aikana keskimäärin vähäistä (Statistics Denmark; Statistics Iceland; Statistics Norway; Statistics Sweden; Tilastokeskus), minkä vuoksi en käsittele niitä tarkemmin.

Pohjoismaat ovat alttiita globaaleille talouskriiseille, mutta kriisien voimakkuus on poikennut historiallisesti monista Euroopan maista. 1990-luvun lama oli voimakas erityisesti Ruotsissa ja Suo-

nessa. Suomessa reaalityulojen menetys laman aikana oli suurempi kuin missään muussa rauhanajan kriisissä, ja Ruotsissa vain 1930-luvun kriisi aiheutti suuremmat tulonmenetykset (Hagberg – Jonung 2005, 3). Myös Norjassa tilanne ajautui kriisiin. Islannissa ja Tanskassa seuraukset olivat merkittäviä, mutta ne eivät vaarantaneet maiden pankkijärjestelmiä. (Hutchison 2002, 365, 384–385.)

Pohjoismaat selvisivät keskimääräisesti finanssi- ja velkakriisistä paremmin kuin Etelä-Euroopan maat (Arbor 2019, 144). Populismien kannatus kasvoi Pohjoismaissa 2010-luvulla (Palonen – Sunnercrantz 2021, 167–168). Kuten muissa Euroopan valtioissa, finanssi- ja velkakriiseillä voidaan todeta olleen merkitystä populismien nousuun ja populistipuolueiden valtavirtautumiseen.

Kuviosta 1 ilmenee, että koronakriisin jälkeen Pohjoismaissa oikeistopopulistipuolueiden osuus kansallisissa parlamenteissa on laskenut Ruotsia ja Suomea lukuun ottamatta. Vaikka kansainväliset tulokset koronakriisin vaikutuksesta populismien kannatukseen ovat epäselviä, Suomessa ja Ruotsissa oikeistopopulismi ei ole vähentynyt. Tulos on samankaltainen kuin aiemmissa talouskriiseissä.

Kuvio 1. Oikeistopopulistipuolueiden saamat paikat prosentuaalisesti Pohjoismaiden parlamenteissa vuosina 2003–2023. (Statistics Denmark; Statistics Iceland; Statistics Norway; Tilastokeskus; Statistics Sweden.)¹

Norjassa oikeistopopulistien osuus parlamentissa on laskenut 2000-lukuun verrattuna, mutta oikeistopopulistinen Edistyspuolue on edelleen parlamentin neljänneksi suurin puolue (Statistics Norway). Tanskassa oikeistopopulismien kannatus nousi vuoteen 2015 asti, minkä jälkeen se laski merkittävästi. Islannissa kehitys on samankaltaista kuin Tanskassa, mutta populismien kannatus oli suu-

¹ Kuviossa populistieiksi on määritelty The PopuListin (2023) mukaan Tanskan Kansanpuolue (Dansk Folkeparti), Nye Borgerlige (Tanska), Liike Nyt, Perussuomalaiset, Ruotsidemokraatit (Sverigedemokrater) ja Edistyspuolue (Fremskrittspartiet, Norja). Islannissa populistipuolueiksi on määritelty Edistyspuolue (Framsóknarflokkurinn, vuosina 2009–2016), Civic Movement (Borgarahreyfingin) ja Keskustapuolue (Miðflokkurinn). Lisäksi Bergamannin (2015, 45) mukaan Liberaalipuolue (Frjálslyndi flokkurinn) muuttui populistiseksi vuoden 2006 jälkeen.

rimmillaan vuonna 2013. Kuvio 1 havainnollistaa, että Islannissa enimmillään 30 prosenttia parlamentin edustajista oli oikeistopopulisteja. Koska vaaleja ei järjestetä vuosittain, äänestäjien reaktio talouskriiseihin voi näkyä vasta seuraavissa vaaleissa.

Pohjoismainen populismi on kehittynyt likimain samoin kuin muualla Euroopassa. Havaintojen perusteella 1990-luvun laman aikana taloudelliset syyt vaikuttivat populismin nousuun Pohjoismaissa muita Euroopan maita enemmän. Populismin kannatus kasvoi finanssi- ja velkakriisin jälkeen myös Pohjoismaissa, vaikka kriisien seuraukset olivat keskimäärin verrattain lievät. Havainto tukee tuloksia, joiden mukaan populismin nousun kannalta merkittävämpää on tyytyväisyyden muutokset verrattuna sen alkuperäiseen tasoon. Myös Pohjoismaissa koronakriisin vaikutus populismiin on epäselvä, koska Suomessa ja Ruotsissa kannatus on noussut, mutta muualla se on laskenut.

4.2 Pohjoismaiden erityispiirteet

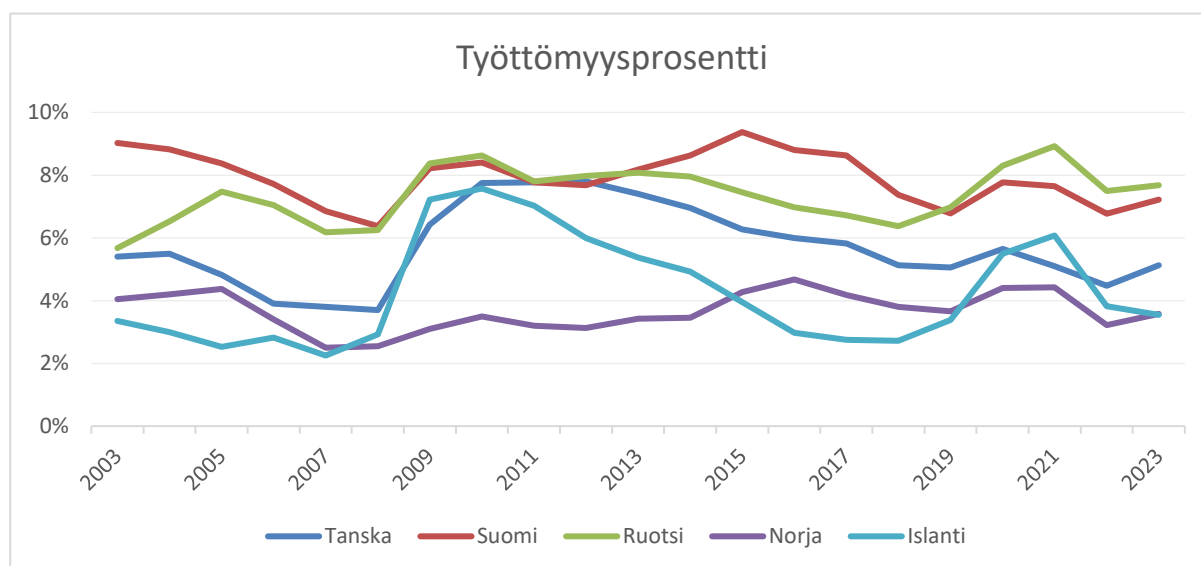
Pohjoismaita on pidetty poikkeustapauksina pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan takia (Greve ym. 2020, 133). Hyvinvointimallin ansiosta ihmisillä on paremmat lähtökohdat elämään, ja työttömäksi jäädessäänkin ihmisille taataan tietty elintaso. Tuloerot ovat Pohjoismaissa olleet verrattain pieniä, vaikka erot ovat 1990-luvulta alkaen kasvaneet muita OECD-maita enemmän (Finsson 2018). Varallisuuserot ovat Pohjoismaissa kuitenkin tuloeroihin verrattuna suuria (Ferreira– Holter 2024). On puhuttu jopa poikkeuksellisuuden romahtamisesta (ECPS 17.6.2022).

Pohjoismaissa luotto instituutioihin on ollut historiallisesti korkeaa, ja ne ovat maailman tasa-arvoisimpia valtioita ja olleet pitkään onnellisuustutkimusten johdossa. (Greve ym. 2020, 130, 139.) On mahdollista, että ihmiset kokevat tasa-arvon menneen liian pitkälle, minkä seurauksena he voivat kannattaa konservatiivisia arvoja puolustavia puolueita. Populistipuolueet ovat lisänneet kannustaan Pohjoismaissakin, minkä vuoksi populismin nousua ei voida selittää pelkästään taloudellisilla tekijöillä tai koetulla hyvinvoinnin määrällä.

Pohjoismaissa hyvinvointijärjestelmän ansiosta ihmisillä on ollut mahdollisuus opiskella tulotasosta huolimatta. Koulutukseen ja opiskelijoihin on kohdistettu leikkauksia Pohjoismaissakin (Hs.fi 20.11.2023; SFS 19.9.2024; NLS 2025, 4, 10–14), mikä on heikentänyt erityisesti pienituloisten asemaa. Pohjoismaiset populistipuolueet ovat korostaneet matalan koulutuksen ammattien asemaa (Palonen– Sunnercrantz 2021, 167) ja populistien äänestäjät ovat usein matalakoulutettuja (Algan 2017, 313). Tämä voi selittää, miksi elitisminvastaiset populistipuolueet ovat hyväksyneet leikkaukset ja pitäneet mahdollisuutta kouluttautua vähemmän tärkeänä.

Valtioiden sosiaaliturvamalleissa on eroja, jotka voivat vaikuttaa elämänlaatuun ja tyytyväisyyteen. Populismien nousun kannalta lähtötasoa keskeisempää on muutos elämänlaadussa (Silva 2024). Leikkausten ja taluskriisien vuoksi monet ovat kohdanneet taloudellisia menetyksiä, joiden seurauksena Pohjoismaissa elintaso on heikentynyt. Tulosten perusteella pohjoismaisenkin populismin kannatukseen on vaikuttanut taluskriisien seurauksena tehdyt poliittiset päätökset.

Maahanmuutto ja sen vastustaminen on ollut keskeinen teema moderneille pohjoismaisille populistipuolueille. Toisaalta Tanskassa Sosiaalidemokraattipuolue on noudattanut muihin Pohjoismaihin verrattuna tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa (Hs.fi 28.10.2024; Yle 3.12.2024). Siellä ei-populistiset puolueet ovat ajaneet populistipuolueille tyypillisempiä politiikkatoimia. Populistiset oikeistopuolueet saivat vuosien 2003–2023 aikana parhaan vaalituloksensa vuonna 2015. Kuvioista 2 ja 3 ilmenee, että Tanskassa ei tapahtunut merkittäviä negatiivisia muutoksia makrotaloudellisissa muuttujissa. On mahdollista, että vuoden 2015 pakolaiskriisi on vaikuttanut populistien kannatukseen taloudellisia syitä enemmän.

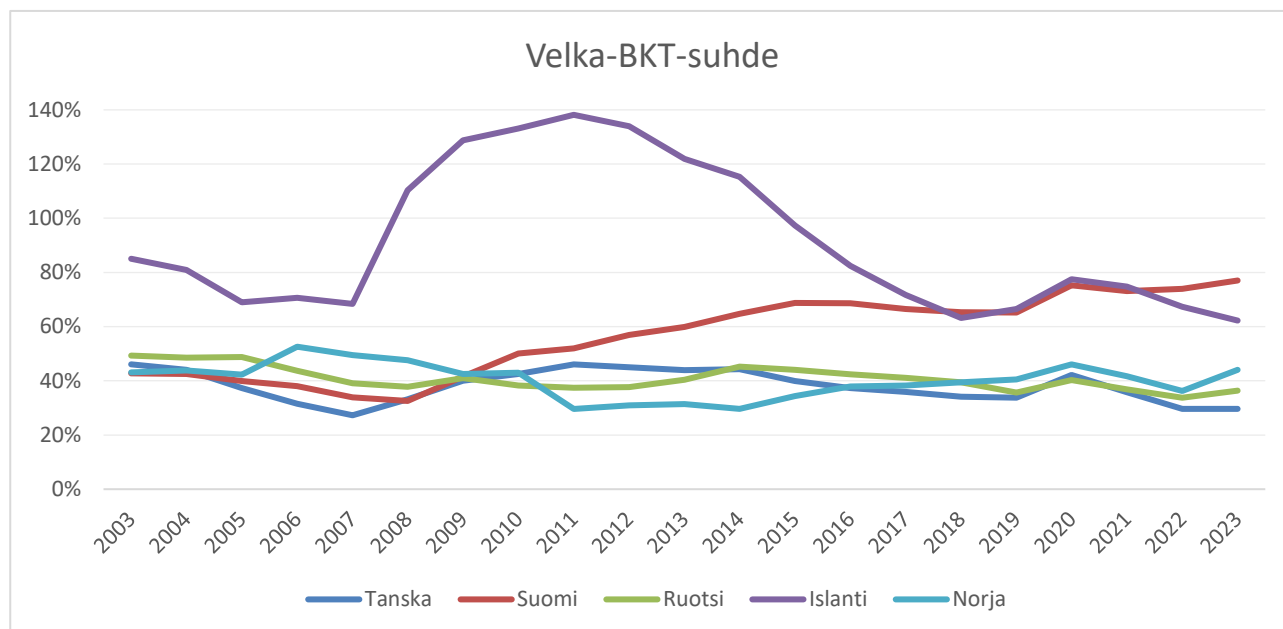

Kuvio 2. Työttömyysprosentti Pohjoismaissa vuosina 2003–2023. (Eurostat 2024.)

Inflaation ja BKT:n kasvu on vaihdellut kuvioissa esitettyjä muuttujia enemmän, mutta populismin kannatus on kasvanut myös BKT:n kasvun noustessa ja matalan inflaation aikana (Eurostat 2025a; Maailmanpankki 2025). Muissakin Pohjoismaissa maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta vastustavien puolueiden kannatus on kasvanut riippumatta makrotaloudellisten muuttujien kehityksestä 2010-luvulla (Palonen – Sunnercrantz 2021, 164–168), mikä viittaa maahanmuuton merkitykseen.

Pohjoismaiden sisällä tuloerot vaihtelevat. Esimerkiksi Suomessa tuloerot ovat pienempiä kuin Ruotsissa, jossa tuloerot ovat Pohjoismaiden suurimpia (Eurostat 2025b). Lisäksi eroja on velkasuh-teissa, esimerkiksi Suomen velka-BKT-suhde on 47,36 prosenttiyksikköä suurempi kuin Tanskan

(IMF 2023). Kuten kuvioista 2 havaitaan, Suomessa ja Ruotsissa työttömyysprosentti on ollut velkakriisin jälkeen korkeammalla kuin muissa Pohjoismaissa. Tämän perusteella Pohjoismaissa työttömyydellä on merkitystä populismin selittäjänä. Toisaalta Norjassa oikeistopopulistipuolueiden kannatus on laskenut vuodesta 2009 työttömyyden lievästä samanaikaisesta noususta huolimatta.

Kuvio 3. Velan ja BKT:n suhde Pohjoismaissa vuosina 2003–2023. (IMF 2023.)

Taloudellista epävarmuutta on pidetty merkittävimpana populismin kannatukseen vaikuttavana tekijänä (Algan ym. 2017, 368). Kuvioista 1 ja 3 ilmenee, että Islannissa velka-BKT-suhteen ja populismin kannatuksen välillä on yhteys. Toisaalta Ruotsissa velka-BKT-suhde on laskenut hieman 2000-luvulla, mutta populismin kannatus on noussut. Havainnon perusteella pelkät taloudelliset tekijät eivät selitä kannatuksen kasvua.

Sosiaalisen median ja internetin yleistyttyä ilmiöt ja tapahtumat leviävät entistä tehokkaammin Pohjoismaihin, missä populistit ovat hyödyntäneet sosiaalista mediaa ja internetiä sekä kampanjointiin että omien ajatustensa levittämiseen (Hs.fi 24.6.2024; Medieakademin 2024). Oikeistopopulistit ovat korostaneet kristillisiä arvoja ja perinteitä kuvatessaan poliittisia tavoitteitaan Pohjoismaiden sekulaarisuudesta huolimatta (Vikström 2023). Sosiaalinen media ja internet ovat siis lähentäneet pohjoismaisten oikeistopopulistipuolueiden ideologioita kohti kansainvälisiä näkemyksiä.

Pohjoismaissa valtio takaa tietyn elintason myös työttömille, mikä erottaa pohjoismaisen sosiaaliturvajärjestelmän monien muiden valtioiden järjestelmistä. Pohjoismaisesta sosiaaliturvajärjestelmästä ja korkeammasta hyvinvoinnista huolimatta populismi on noussut myös Pohjoismaissa 1990-luvulta alkaen. Maahanmuuton vastustaminen on noussut keskeiseksi teemaksi pohjoismaisille populistipuolueille 2000-luvulla, mutta sen tarkemmasta vaikutuksesta ei ole selvyttä.

5 Johtopäätökset

Tutkielmassani käsittelen talouskriisien vaikutusta populismin nousuun Pohjoismaissa. Tarkastelen 1990-luvun laman, finanssi- ja velkakriisin sekä koronakriisin vaikutusta populismin sekä kansainvälisesti että Pohjoismaissa. Taloustieteen tutkimuksissa keskeisimmiksi syiksi populismin nousulle on esitetty talouskuria sekä työttömyyttä, automaatiota sekä globalisaatiota, kulttuurillisia tekijöitä ja sosiaalista mediaa sekä internetiä.

Suurimmat erimielisyydet populismin nousun syiden merkitykselle ovat kulttuurin ja taloudellisten tekijöiden suuruudet. Taloudelliset tekijät vaikuttavat kulttuurisiin tekijöihin, mutta vaikutussuhde on kaksisuuntainen. Heikentynyt taloudellinen asema voi lisätä kulttuurien vastakkainasettelua, mikä vaikuttaa asenteisiin ja normeihin. Asenteet ja normit vaikuttavat kuitenkin esimerkiksi uskoon taloudellisesta epävarmuudesta.

Pohjoismaisen populismin kannatuksen kehitys on seurannut Euroopan maiden tilannetta, ja talouskriiseillä on ollut vaikutusta populismin kannatukseen. Tutkimusten perusteella näyttää, että Pohjoismaissa ja Euroopassa samat tekijät ovat vaikuttaneet populismin nousuun. Niiden merkityksissä on kuitenkin ollut vaihtelua eri talouskriisien aikana.

Euroopassa 1990-luvun talousshokkien taloudelliset vaikutukset jäivät maltillisiksi. Populismin nousun syiksi esitettiin kylmän sodan päättymistä ja yksityistämisaaltoa talouskriisin sijasta. Pohjoismaissa kriisi oli syvempi ja populistiset puolueet kokivat merkittäviä uudistuksia, joiden seurauksena niiden kannatus nousi. Pohjoismaissa 1990-luvun lamalla oli siis suurempi vaikutus populismin verrattuna Eurooppaan.

Populismin kannatus Pohjoismaissa nousi merkittävästi 2010-luvulla finanssikriisin seurauksena, vaikka kriisin vaikutukset eivät olleet keskimäärin yhtä syviä kuin Etelä-Euroopassa. Pohjoismaiset populistipuolueet hyötyivät talouskriisin tuomasta tyytymättömyydestä, mutta puolueet korostivat myös ei-taloudellisia teemoja kuten monikulttuurisuuden vastustamista.

2020-luvulla populismin kannatus on ollut korkeaa, minkä syyksi on esitetty perinteisten puolueiden ja instituutioiden epäonnistumista kriisinhallinnassa. Koronakriisin taloudellisten seurausten pitkäaikaisista vaikutuksista populismin ei ole vielä juurikaan tutkimusnäyttöä, mutta vaikutukset populismin kasvuun näyttävät johtuvan enimmäkseen ei-taloudellisista syistä.

Eniten populismin kannatukseen vaikuttava tekijä on tutkimusten perusteella muutos taloudellisessa asemassa ja muissa tyytyväisyyteen vaikuttavissa tekijöissä. Tutkimusten keskeinen tulos on, että

populisteja äänestävät henkilöt ovat keskimäärin tyytymättömiä elämäänsä ja talouskriisit lisäävät ihmisten tyytymättömyyttä. Hyvästä taloudellisesta asemasta huolimatta populismin kannatus on kasvanut Pohjoismaissa. Pohjoismaissakin taloudellisilla ja ei-taloudellisilla tyytyväisyyteen vaikuttavilla tekijöillä näyttää olevan merkittävä vaikutus populismin kannatukseen.

Taloudelliset shokit lisäävät negatiivisia asenteita maahanmuuttoa kohtaan, mikä hyödyttää populistiteja. Muista Pohjoismaista poiketen Tanskassa populistipuolueet eivät ole saaneet 2020-luvun vaaleissa merkittävää kannatusta ja niiden kannatus jopa laski. Poikkeuksen syyksi on esitetty Tanskan perinteisten puolueiden käyttäytymistä, koska ne ovat hyväksyneet populistien ajaman maahanmuuttovastaisuuden ja tiukan maahanmuuttopolitiikan. Empiiristen havaintojen perusteella vaikuttaa, että maahanmuuttovastaisuus on keskeinen syy populistien kannatukseen Pohjoismaissa.

On mahdollista, että maahanmuuton ja muiden ei-taloudellisten tekijöiden merkitystä on aliarvioitu taloustieteen tutkimuksissa. Populistipuolueet ovat syyttäneet matalasti koulutettuja maahanmuuttajia valtioiden taloudellisen aseman heikentymisestä, ja 2010-luvulta eteenpäin kulttuurierojen korostaminen on noussut keskeiseksi vaaliteemaksi populistille. Vaikuttaa, että populistit ovat onnistuneet hyödyntämään äänestäjien käsitystä, jonka mukaan maahanmuutto heikentää äänestäjän taloudellista asemaa sekä tyytyväisyyttä elämään.

Tutkimuksessani tarkastele populismin kannatusta, kun hallinnossa oleva puolue on populistinen. Jatkotutkimusmahdollisuus olisi selvittää, kuinka paljon populismin kannatuksen syyt vaikuttavat, jos populistiset valtapuolueet aiheuttavat kritisoimiaan ja vastustamiaan ilmiöitä. Toinen tutkimuskohde olisi tutkia, kuinka suuri merkitys maahanmuutolla on talouskriisien jälkeiseen populismin nousuun.

Lähteet

- Alesina, A. – Miano, A. – Stantcheva, S. (2023) Immigration and Redistribution. *The Review of Economic Studies*, Vol. 90 (1), 1–39.
- Algan, Y. – Guriev, S. – Papaionnou, E. – Passaro, E. (2017) The European Trust Crisis and the Rise of Populism. *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 48 (2), 309–382.
- Aminjonov, U. – Bargain, O. (2020) Trust and compliance to public health policies in times of COVID-19. *Journal of Public Economics*, Vol.192, 104316.
- Apostoaie, C.-M. – Bilan, I. (2023) Unemployment benefits, entrepreneurship policies, and new business creation. *Small Business Economics*, Vol. 61 (4), 1411–1436.
- Arbor, A. – Inglehart, R. – Norris, P. (2019) *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Arce, O. – Ciccarelli, M. – Kornprobst, A. – Montes-Galdon, C. (2023) What caused the euro area post-pandemic inflation? *ECB Occasional Paper Series*, Nro 343.
- AS/COA 25.10.2024 Poll Tracker: Attitudes on Immigration in the 2024 U.S. Elections. <<https://www.as-coa.org/articles/poll-tracker-attitudes-immigration-2024-us-elections>>, haettu 19.2.2025.
- Barrera, O. – Guriev, S. – Henry, E. – Zhuravskaya, E. (2020) Facts, alternative facts and fact-checking in times of post-truth politics. *Journal of Public Economics*, Vol. 182, 104123.
- Bayerlein, M. – Gyöngyösi, G. (2020) The Impact of Covid-19 On Populism: Will It Be Weakened? *Kieler Beiträge zur Wirtschaftspolitik*, Vol. 26, 90–96.
- Betz, Hans-Georg (2004) Exclusionary Populism in Western Europe in the 1990s and Beyond. *Identities, Conflict and Cohesion Programme Paper*, Nro 9.
- Bergmann, E. (2015) Populism in Iceland: Has the Progressive Party turned populist? *Icelandic Review of Politics and Administration*, Vol. 11(1), 33–54.
- Blanchard, Olivier (1993) Consumption and the Recession of 1990 – 1991. *American Economic Review*, Vol. 83 (2), 270–274.
- Blayac, T. – Dubois, D. – Duchene, S. – Nguyen-Van, P. – Ventelou, B. – Willinger, M. (2022) What drives the acceptability of restrictive health policies: An experimental assessment of individual preferences for anti-COVID 19 strategies. *Economic Modelling*, Vol. 116.
- Bonomi, G.– Gennaioli, N – Tabellini, G. (2021) Identity, Beliefs, and Political Conflict. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 136 (4), 2371–2411.
- Burn, A. (2020) COVID-19 has not killed global populism. *The Current Column* 25.6.2020. [Kolumni]. <<https://www.idos-research.de/fileadmin/migratedNewsAssets/Files/>>

German_Development_Institute_Burni_25.06.2020.pdf>, haettu 18.3.2025.

Bursztyn, L. – Egorov, G. – Fiorin, S. (2020) From Extreme to Mainstream: The Erosion of Social Norms. *American Economic Review*, Vol. 110 (11), 3522–3548.

CeMas 7.8.2023 Verschwörungserzählung und die AfD.

<<https://cemas.io/blog/verschwoerungserzaehlungen-und-die-afd/>>, haettu 18.2.2025.

Colatonte, I. – Stanig, P. (2019) The Surge of Economic Nationalism in Western Europe. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 33 (4), 128–151.

Corsetti, G. – Hale, G. – Weder Di Mauro, B. (2023) The trauma of the European currency crises in the 1990s and its consequences until today. Teoksessa: *The Making of the European Monetary Union. 30 Years Since the ERM Crisis*, toim. Corsetti, G. – Hale, G. – Weder Di Mauro, B., 17–24. CEPR Press, Paris.

Corsetti, G. (2023) Why is the European currency and financial crisis of the 1990s relevant today? Teoksessa: *The Making of the European Monetary Union. 30 Years Since the ERM Crisis*, toim. Corsetti, G. – Hale, G. – Weder Di Mauro, B., 17–24. CEPR Press, Paris.

Dijkstra, L. – Poelman, H. – Rodríguez-Pose, A. (2020) The geography of EU discontent. *Regional Studies*, Vol. 54 (6), 737–753.

ECPS 17.6.2022 ECPS Mapping European Populism: Panel 3 — Scandinavia Under Magnifier: Populist Radical Right Parties and the End of Nordic Exceptionalism? <<https://www.populismstudies.org/mapping-european-populism-panel-3-scandinavia-under-magnifier-populist-radical-right-parties-and-the-end-of-nordic-exceptionalism/>>, haettu 19.3.2025.

Enikolopov, R. – Petrova, M. – Zhuravskaya, E. (2020) Political Effects of the Internet and Social Media. *Annual Review of Economics*, Vol. 12, 415–438.

Eurooppatiedotus 5.6.2013 Euroopan talouskriisi.

<<https://eurooppatiedotus.fi/2013/06/05/euroopan-talouskriisi/>>, haettu 27.2.2025.

Eurostat (2024) Unemployment rates by sex, age and citizenship (%). <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsq_urgan__custom_15474586/default/line?lang=en>, haettu 19.2.2025.

Eurostat (2025a) HCIP-inflation rate. <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00118/default/line?lang=en>>, haettu 19.3.2025.

Eurostat (2025b) Inequality of income distribution S80/S20 income quintile share ratio.

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pns4/default/line?lang=en>, haettu 19.3.2025.

- Fenner, L.S. –Foa, R.S.– Fuenzalida Concha, J.– Klassen, A.J.– Quednau, M.–Romero-Vidal, X. (2022) *The Great Reset. Public Opinion, Populism, and the Pandemic*. University of Cambridge, Cambridge.
- Fernández-Macías, Enrique – Vacas-Soriano, Carlos (2017) EU income inequality and the Great Recession. Eurofound 21.3.2017. [Blogi]. <<https://www.eurofound.europa.eu/en/blog/2017/eu-income-inequality-and-great-recession>>, haettu 26.2.2025.
- Ferreira, A. – Holter, H. (2024) Inequality and Fiscal Multipliers: Implications for Economic Policy in the Nordic Countries. Teoksessa: *Nordic Economic Policy Review 2024*, toim. Andersen, T. –Junttila, J. –Lassenius Kramp, P. –Vilmunen, J., 141–169. Nordisk Ministerråd, Copenhagen.
- Finsson, P. (2018) The rich get richer and the poorer get (relatively) poorer – also in the Nordic Region. Nordregio Magazine 1.
- Funke, M. –Schularick, M.–Trebesch, C. (2016) Going to extremes: Politics after financial crises, 1870–2014. *European Economic Review*, Vol. 88, 227–260.
- Funke, M.– Schularick, M. – Trebesch, C. (2020) Populist Leaders and the Economy. *American Economic Review*, Vol. 113 (12) 3249–3288.
- Goldman Sachs 5.4.2023 Generative AI could raise global GDP by 7%. <<https://www.goldmansachs.com/insights/articles/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent>>, haettu 19.2.2025.
- Grauwe, P. de– Rebelo, S. –Hagen, J. von (1994) Towards European Monetary Union without the EMS. *Economic Policy*, Vol. 9 (18), 147-185.
- Greve, F. – Martela, F. – Rothstein, B. – Saari, J. (2020) The Nordic Exceptionalism: What Explains Why the Nordic Countries are Constantly Among the Happiest in the World. Teoksessa: *World Happiness Report 2020*, Toim. Helliwell, J. – Layard, R. – Neve, J-E., de– Sachs, J., 129–146. Sustainable Developments Solutions Network, New York.
- Guiso, L. – Herrera, H. – Morelli, M. –Sonno, T. (2019) Global crises and populism: the role of Eurozone institutions. *Economic Policy*, Vol. 34 (97), 95–139.
- Guiso, L. – Herrera, H. – Morelli, M. – Sonno, T. (2024) Economic insecurity and the demand for populism in Europe. *Economica*, Vol. 91 (362), 588–620.
- Guriev, S. – Papoainnu, E. (2022) The Political Economy of Populism. *Journal of Economic Literature*, Vol. 60 (3), 753–832.
- Gyöngyösi, G. – Verner, E. (2022) Financial Crisis, Creditor-Debtor Conflict, and Populism. *The Journal of Finance*, Vol. 77 (4), 2471–2523.

- Hagberg, L. – Jonung, T. (2005) How costly was the crisis of 1990s? *European Economy: Economic Papers*, Nro 224.
- Ho, T. – Nguyen, T. (2025) Understanding the informal economy: The influence of political ideology during financial crises. *Economic Modelling*, Vol. 142, 106934.
- Ho, Tai-Kuang– Yeh, Kuo-Chang (2011) ERM crisis in retrospect: What if a European central bank had been in existence before 1992? *Economic Modelling*, Vol. 28 (4), 1526–1535.
- Hs.fi 24.6.2024 Kansanedustaja Koponen selittää lupiini-tekstiään: ”Siinä ei ollut taka-ajatuksia”. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010518060.html>>, haettu 19.2.2025.
- Hs.fi 28.10.2024 ”Poistetaan kannustimet edes tulla maahan” – Näin Tanska kiristi maahanmuuttopolitiikkaansa ja neuvoo nyt koko EU:ta. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010776585.html>>, haettu 20.3.2025.
- Hs.fi 20.11.2024 Näitä opiskelijoihin ja nuoriin kohdistuvia leikkauksia hallitus on tekemässä, näin hallitus perustelee, ja näin oppositio arvostelee. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009980089.html>>, haettu 20.3.2025.
- Hutchison, M. (2002) European Banking Distress and EMU: Institutional and Macroeconomic Risks. *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 104 (3), 365–389.
- IMF (2023) General Government Debt-Percent of GDP. <https://www.imf.org/external/datamapper/GG_DEBT_GDP@GDD/ISL/DNK/FIN/NOR/SWE>, haettu 19.3.2025.
- The Independent 30.8.2024 Donald Trump claims ‘107%’ of new jobs are being taken by ‘illegal immigrants’ <<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-107-percent-jobs-illegal-immigrants-b2604413.html>>, haettu 25.2.2025.
- Isaksen, Joachim (2019) The impact of the financial crisis on European attitudes toward immigration. *Comparative Migration Studies*, Vol. 7 (24).
- Kiander, J. (2020) Suomen 1990-luvun lama. Luento 1.4.2020, Helsingin yliopisto <<https://www.youtube.com/watch?v=aSDPjrYqfuk>>, haettu 10.3.2025.
- Levy, F. (2018) Computers and populism: artificial intelligence, jobs, and politics in the near term. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 34 (3), 393–417.
- Lewkowicz, J. – Woźniak, M. –Wrzesiński, M. (2022) Covid-19 and the Erosion of Democracy. *Economic Modelling*, Vol 106, 105682.
- Maaailmanpankki (2022) *World Development Report*. International Bank for Reconstruction and Development /World Bank, Washington.
- Maaailmanpankki (2025) World Development Indicators. <<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&country=>>, haettu 11.3.2025.

- Manacorda, M. – Tesei, A. (2020) Liberation Technology: Mobile Phones and Political Mobilization in Africa. *Econometrica*, Vol. 88 (2), 533–567.
- Margalit, Y. (2019) Economic Insecurity and the Causes of Populism, Reconsidered. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 33 (4), 152–170.
- Mayda, A. – Peri, G. – Steingress, W. (2022) The Political Impact of Immigration: Evidence from the United States. *American Economic Journal: Applied Economics*, Vol. 14 (1), 358–389.
- McNeil-Wilson, R. (2020) Framing in times of crisis: Responses to COVID-19 amongst Far Right movements and organisations. *ICCT Research Paper*.
- Medieakademien (2024) Maktbarometern. <<https://medieakademien.se/arets-makthavare-2024/>>, haettu 21.3.2025.
- Meta. Meta Company Info. <<https://about.meta.com/company-info/>>, haettu 19.2.2025.
- Mol, C., van – Valk, H., de (2016) Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective. Teoksessa: *Integration Processes and Policies in Europe*, toim. Garcés-Mascareñas, B. – Penninx, R., 31–55, Springer, Cham.
- National Conservatism 10.11.2021 J.D. Vance | The Universities are the Enemy | National Conservatism Conference II. <<https://www.youtube.com/watch?v=0FR65Cifnhw>>, haettu 18.3.2025.
- NLS (2025) *The Financing of Education in the Nordic Countries. Comparing the current situation*. Nordiska Lärarorganisationers Samråd, Helsinki.
- Nordnet (2025) Markkinakatsaus Nasdaq Composite Index. <<https://www.nordnet.fi/markkinakatsaus/indikaattori/comp>>, haettu 18.3.2025.
- Oikonomou, M.– Pierri, N. – Timmer, Y. (2023) IT shields: Technology adoption and economic resilience during the COVID-19 pandemic. *Labour Economics*, Vol. 81, 102330.
- Palonen, E. – Sunnercrantz, L. (2021) Nordic Populists as Hegemony Challengers. Teoksessa: *The Nordic Economic, Social and Politic Model*, toim. Holmén–Koivunen–Ojala, 153–176. Routledge, London.
- Ponticelli, J. – Voth, H-J. (2020) Austerity and anarchy: Budget cuts and social unrest in Europe, 1919–2008. *Journal of Comparative Economics*, Vol. 48 (1), 1–19.
- The PopuList (2023) The PopuList 3.0. An Overview of Populist, Far-left and Far-right Parties in Europe. <<https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/The-PopuList-3.0-short-version.pdf>>, haettu 26.3.2025.
- Salamalaki, P. K. (2024) Globalization and fiscal policy after financial crises. *European Journal of Political Economy*, Vol. 85, 102590.
- SFS 19.9.2024 The government is failing the student unions in the 2025 budget. <<https://sfs.se/>>

- en/blogg/regeringen-sviker-studentkarerna-i-budgeten-for-2025/>, haettu 20.3.2025.
- Silva, R. (2024) Well-being foundations of populism in Europe. *European Journal of Political Economy*, Vol. 81, 102494.
- Silver, Mick – Zieschang, Kim (2007) Inflation Drops to Negative Territory. *Finance & Development*, Vol. 46 (4).
- Statistics Denmark. Election to the Parliament by candidates, political party and time. <https://www.statbank.dk/statbank5a/Graphics/MakeGraph.asp?interactive=true&menu=y&maintable=FVKAND&pxfile=2025325185136531706126FVKAND.px&gr_type=1&PLanguage=1>, haettu 24.3.2025.
- Statistics Iceland. Elected members to the Althingi by sex, age and political organisation 2003-2021. <https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Ibuar/Ibuar__kosningar__althingi__althkjornir/KOS02052.px>, haettu 26.3.2025.
- Statistics Norway. Storting election. Elected representatives, by political parties, contents and every 4th year. <<https://www.ssb.no/en/statbank/table/08219/chartViewBar/>>, haettu 19.3.2025.
- Statistics Sweden. Elected candidates in the election to the Riksdag by region, party and sex. Year of election 1973 – 2022. <https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START__ME__ME0107__ME0107C/Riksdagsledamoter/>, haettu 24.3.2025.
- Tabellini, M. (2020) Gifts of the Immigrants, Woes of the Natives: Lessons from the Age of Mass Migration. *The Review of Economic Studies*, Vol. 87 (1), 454–486.
- Tilastokeskus. Valittujen lukumäärä puolueen, ikäluokan, sukupuolen ja vaalipiirin mukaan eduskuntavaaleissa, 2003–2023. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__evaa/statfin_evaa_pxt_13t4.px>, haettu 19.3.2025.
- Vikström, B. (2023) Kristendom, nationalism och populism i Norden. *Ikaros tidskrift om människan och vetenskapen*, Vol. 20 (3), 12–17.
- Yle 3.12.2024 Ei tarpeeksi tanskalaisia. <<https://yle.fi/a/74-20124601>>, haettu 20.3.2025.
- Yle 13.1.2025 Vihreät poistuu ensimmäisenä puolueena viestipalvelu X:stä. <<https://yle.fi/a/74-20136645>>, haettu 19.2.2025.